

2004
ročník XLVII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 3

Obsah

1

Církevní spory o oblast Starých Hamer

Jan Al Saheb

5

Dějiny sklárny v Brenně

Václav Štěpán

8

Německý horský spolek Beskidenverein

Martin Pelc

20

Z historie Havířova v letech 1968-1969

Daniel Lízok

27

Zápas města Frýdku o vojenskou posádku

Tomáš Adamec

30

Zemřel profesor Jaroslav Valenta, znalec dějin Těšínska

Mečislav Borák

32

Nabídka publikací Muzea Beskyd Frýdek-Místek

Alena Hájková

33

**Muzea Těšínska se představují
Muzeum Beskyd Frýdek-Místek**

Petr Juřák

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně
Adresa redakce: Muzeum Těšínska, 737 01 Český Těšín, Hlavní tř. 15
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223, E-mail: muzeum@muzeumct.cz
Odpovědný redaktor: dr. Zbyšek Ondřejka
Výkonný redaktor: doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemnice redakce: Vlasta Byrtusová
Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc.,
Vlasta Byrtusová, doc. dr. Dan Gawreckí, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc.,
dr. Dušan Janák, Dr., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc., dr. Jaromír Kalus,
dr. Jiřina Kábrtová, dr. Irena Korbelářová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,
dr. Karel Müller, dr. Zbyšek Ondřejka, doc. dr. Radim Prokop, CSc.,
dr. Erich Šefčík, Jiřina Veselská, doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.
Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava
Odevzdáno do tisku: 29. 10. 2004
Vyšlo: 29. 12. 2004
Tisk: Kartis, Fryštátská ul., 733 01 Karviná-Fryštát

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.
Za obsah článku zodpovídá autor.
Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně, Hlavní tř. 15
nebo v jeho pobočkách ve Výstavní síni Musaion v Havířově, Dělnická 14,
v Památníku životické tragédie v Havířově-Životících, ve Výstavní síni
Muzea Těšínska v Jablunkově, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-
Fryštátě, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlově, v Technickém muzeu
v Petřvaldě.
Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat (i telefonicky) předplatné nebo
jednotlivá čísla časopisu.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 20 Kč
celoroční předplatné 80 Kč a poštovné

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě
č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992

Církevní spory o oblast Starých Hamer

Jan Al Saheb

Počátky obce Staré Hamry na Frýdecku, rozkládající se až do roku 1951 pouze na pravém břehu řeky Ostravice, jsou spojeny s fenoménem pasekářské a valašské kolonizace na Těšínsku v 16.-17. století. Obec samotná vznikla někdy mezi lety 1636-1639, o čemž svědčí nejstarší dochovaná gruntovní kniha.¹ Po stránce církevně-správní náležely Staré Hamry až do roku 1785, kdy byly přifařeny k nově vzniklé farnosti borovské, do farnosti v Dobré. Již od poslední čtvrtiny 17. století však docházeli zdejší obyvatelé na bohoslužby do kostela na Borové. Při něm bylo v roce 1778 zřízeno tzv. lokální kaplanství, k němuž náležely vedle Malenovic, Nové Vsi a částečně i Pržna a Lubna také Staré Hamry.²

Jednou z hlavních pohnutek ke vzniku lokálního kaplanství na Borové byla snaha zmenšit rozlohu původní doberské farnosti a tím docílit zefektivnění církevní správy. V důsledku tato reforma jistě splnila svůj účel a přispěla k celkovému zlepšení dosavadního stavu duchovní služby, přesto byly některé oblasti, včetně Starých Hamer, od sídla církevní správy stále příliš vzdáleny. Cesta na nedělní bohoslužbu trvala až pět hodin a v zimním období se stávaly pro neschůdnost cest neřešitelným problémem zejména pohřby obyvatel ze Zadních hor na hřbitov u kostela na Borové. Na něm měli být dle instrukce z roku 1785, vydané při vzniku borovské farnosti, pohřbíváni farníci ze všech přifařených obcí.³ Po vydání tolerančního patentu v roce 1781 se zde navíc přihlásilo několik obyvatel k luterství, důsledkem čehož vzrostla pravděpodobnost následného masivního rozšíření tohoto vyznání v horských pasekách Starých Hamer i sousedních obcí.⁴

Přílišná vzdálenost, ba mnohdy i nedostupnost sídla církevní správy. To byly důvody, které vedly moravskoslezské gubernium v Brně k tomu, aby v souladu s dvorským dekretem ze 4. ledna 1785, dne 19. ledna téhož roku povolilo vznik lokálního kaplanství také na druhém břehu řeky Ostravice, ve stejnojmenné obci nacházející se na panství Hukvaldy.⁵ Obec Ostravice vznikla koncem 16. století a byla typickým produktem pasekářské kolonizace. Po stránce církevně-správní náležela až do roku 1810, kdy zde vznikl samostatný farní okrsek, k poměrně rozlehlé farnosti ve Frýdlantě. Když byl v lednu 1791 prvním lokálním kaplanem v Ostravici jmenován Fabián Malata, netušil ještě, že bude muset nad rámec svých povinností

zdarma vypomáhat v duchovní službě také faráři z Borové. Dne 4. července 1791 o tom rozhodlo moravskoslezské gubernium v Brně, jehož rozhodnutí se musely podřídit biskupské ordinariáty jak v Olomouci, tak i ve Vratislavi. Konkrétně se jednalo o udělování křtů a svátosti nemocných v sousední obci Staré Hamry a části Zadních hor, neboť farníci z této oblasti se pro přílišnou vzdálenost a špatné cesty mnohdy neúčastňovali nedělních bohoslužeb a katechezí v kostele na Borové. Navíc po zřízení lokálního kaplanství v Ostravici měli mnohem blíže do tamního kostela, kam si, jak nás informuje relace z roku 1792, už navykli chodit na nedělní bohoslužby.⁶

Původně měla trvat tato nepřilíživá povinnost ostravických duchovních správců jen krátce, do doby, než bude ve Starých Hamrech zřízeno samostatné lokální kaplanství.⁷ Fabián Malata se však nehodlal s navýšením svých, i bez toho četných, povinností smířit a 12. prosince 1791 zaslal místeckému děkanovi protestní list. V něm si mimo jiné stěžoval na nesmyslnost nařízení, které zcela opomíjí nejen zemské, ale zejména také diecézní hranice, neboť ves Staré Hamry náležela k frýdeckému děkanátu ve vratislavské diecézi, zatímco Ostravice byla součástí místeckého děkanátu v olomoucké arcidiecézi, přičemž prvně jmenovaný děkanát se nacházel ve Slezsku, zatímco druhý na Moravě. Malata dále uvedl, že ostravické beneficium je samo o sobě velmi rozlehlé a duchovní služba ve Starých Hamrech obnáší povinnost docházet do oblastí z Ostravice vzdálených někdy až 5 hodin cesty, na níž číhají

*Staré Hamry
Sbírka pohlednic
Muzea Těšínska*

*Staré Hamry
Sbírka pohlednic
Muzea Těšínska*

mnohá nebezpečí, dokonce i nebezpečí smrti (*pericula mortis*). Navíc musí přecházet často rozvodněnou řeku Ostravici, která strhává lávky i mosty. Z důvodu docházení do Starých Hamer mnohdy ani nestačí navštěvovat nemocné ve vlastní farnosti a nemůže jim udělovat svátosti. Proto žádal místeckého děkana o jmenování kooperátora v Ostravici, který by mu v duchovní službě ulehčil alespoň do doby, než bude ve Starých Hamrech ustanoven samostatný kněz (*sacerdos singularis*). Svůj list Malata uzavřel žádostí o zvýšení dosavadní kongruy z náboženského fondu, což odůvodnil tím, že má mnohem více povinností než ostatní kněží v děkanátu.⁸

Příslušné úřady vyšly ostravickému lokálnímu kaplanovi vstříc jen částečně. Dne 29. ledna 1792 nařídil přerovský krajský úřad místeckému děkanu Ignáci Uhlářovi, aby společně s hukvaldským vrchnostenským úřadem prošetřili, zda je nutné, aby byl v Ostravici umístěn kooperátor. Zároveň však arcibiskupská konzistoř v Olomouci v únoru opět potvrdila platnost guberniálního rozhodnutí o poskytování sousedské pomoci borovskému faráři, jenž byl tehdy bez svého kooperátora Lina Hradečného, který byl jmenován administrátorem ve farnosti Bludovice. Kromě toho byla kategoricky zamítnuta Malatova žádost o navýšení kongruy a konzistoř zároveň pověřila místeckého děkana, aby důsledně dohlížel na Malatu, zda plní všechny předepsané povinnosti také vůči obyvatelům z frýdecké části Zadních hor. V červenci 1792 pak konzistoř jmenovala prvním kooperátorem v Ostravici Jana Müllera.⁹

Těžkosti však nezakoušeli jen samotní kněží, nýbrž také obyvatelé Starých Hamer a slezské části Zadních hor. Největší problémy působily úkony podléhající štolovým poplatkům, zejména pak pohřby. Ty, jak již bylo řečeno, byli

povinni zdejší obyvatelé konat ve svém farním kostele na Borové. Pohřby na vzdáleném hřbitově se stávaly velmi obtížnou záležitostí zejména v zimním období, kdy byly cesty většinou neschůdné. Fabián Malata se v této záležitosti překvapivě postavil na stranu obyvatel Zadních hor, kteří žádali, aby jejich mrtvé pohřbíval ostravický lokální kaplan na hřbitově v Ostravici. V září nebo začátkem října žádal konzistoř o vstřícnost k prosbám těchto borovských farníků. Obrat v Malatově dosud odmítavém postoji k potřebám obyvatel Starých Hamer zřejmě způsobila vidina finančního přilepšení ve formě štolových poplatků za tyto pohřby. Arcibiskupská konzistoř v Olomouci poté listem z 5. listopadu 1792 pověřila místeckého děkana Ignáce Uhláře, aby po poradě s ostravickým lokálním kaplanem a borovským farářem našel východisko a celou věc vyřešil dohodou mezi oběma zainteresovanými stranami.¹⁰

V listopadu rozhodla konzistoř po poradě s místeckým děkanem, že pohřby obyvatel z oblasti Starých Hamer a části Zadních hor má vykonávat ostravický lokální kaplan, kterému také bude náležet veškerá štola za vykonané pohřby. Těla zemřelých měla být pohřbívána na hřbitově v Ostravici. Vše potvrdilo také zemské gubernium v Brně.¹¹ Proti takovému rozhodnutí však pochopitelně protestoval borovský farář Antonín Balonek, který jím byl ukrácen na svých příjmech. Rozhořel se vleklý spor mezi oběma beneficii.

Na obranu zájmů borovského faráře se do sporu vložil také těšínský generální vikariát, který se obával zejména případného přifaření oblasti Starých Hamer k ostravickému lokálnímu kaplanství a tím i jeho vyjmutí z vratislavské diecéze.¹² Dne 4. ledna 1793 proto generální vikář Josef Karel Šíp (*Schipp*) v listu zaslaném olomoucké arcibiskupské konzistoři a místeckému děkanovi navrhol, aby zisk spojený s pohřby obyvatel z oblasti Starých Hamer byl rovným dílem rozdělen mezi oba kněze, čímž by bylo zaručeno, že Fabián Malata bude více rozlišovat mezi vlastními a borovskými farníky a nedojde tak k jejich postupnému přifaření k Ostravici. To však pouze v případě, pokud by nedošlo k úplnému zrušení pravomoci ostravického lokálního kaplana pohřbívat borovské farníky z této oblasti. Dále Josef Karel Šíp připomenul, že v případné zrušení této pravomoci by se ulehčilo nejen Fabiánu Malatovi, ale také ostravickým farníkům. Nepravdivý však byl jeho argument, že borovský hřbitov je pro obyvatele Starých Hamer vzdálen stejně jako ostravický jen jednu hodinu chůze. Naopak na pravdě bylo založeno tvrzení, že na borovském hřbitově byla vyhrazena část

pro farníky ze slezské části Zadních hor, o kterou se starala starohamerská obec, zatímco pohřbívání na hřbitově v Ostravici bylo často doprovázeno tahanicemi a spory mezi oběma obcemi.¹³ Za zájmy ostravického lokálního kaplana se naopak postavila olomoucká konzistoř, která 21. ledna 1793 potvrdila, že Fabián Malata má i nadále „ochotně vykonávat“ duchovní službu ve stanoveném rozsahu místo borovského faráře.¹⁴ Malata ale musel tuto službu vykonávat osobně, nikoliv prostřednictvím svého kooperátora, který k tomu neměl příslušný dekret. Konzistoř současně přísně napomenula borovského faráře a pohrozila mu světskými sankcemi, pokud bude i nadále protestovat proti stávajícímu rozhodnutí moravskoslezského gubernia.

Spor tak byl dočasně utlumen, avšak v roce 1798 vypukl znovu s ještě větší intenzitou než dříve. Zapříčinilo ho opět guberniální nařízení, tentokrát ze 23. září 1797, kterým bylo ostravickému lokálnímu kaplanovi nařízeno zapisovat křty udělené obyvatelům z oblasti Zadních hor do samostatné matriky, ze které měl být faráři na Borové vždy na konci roku poslán pouze výpis.¹⁵ Guberniální nařízení znovu vyvolalo (opodstatněně) obavy borovského faráře, aby nedošlo k postupnému přifaření Starých Hamer k Ostravici. Proto bylo z jeho strany navrženo, aby byly tyto křty nejprve zapisovány na zvláštní arch, který měl být vždy na konci roku předán k dodatečnému zápisu do matriky na Borové. Do celé záležitosti se vložil také frýdecký komisariát, který z pozice světské moci intervenoval ve prospěch návrhu borovského faráře.¹⁶

Fabián Malata ani místecký děkan však jejich výzvy neakceptovali, což borovského faráře Antonína Balonka vedlo k rozhodnutí osobně navštívit ostravického duchovního správce. Při své návštěvě, k níž došlo někdy krátce před 24. červencem 1798, byl zcela neústupný a zásadně se odmítal podrobit rozhodnutí gubernia. Nevíme přesně, co všechno se při tomto setkání odehrálo, avšak z následného Malatova listu místeckému děkanovi je zřejmé, že neproběhla v příliš přátelském duchu.¹⁷ Rozhořčení ostravického duchovního správce je patrné mimo jiné také z jeho prosby, aby se děkan zasadil o co nejrychlejší zřízení lokálního kaplanství ve Starých Hamrech, což by celý tento spor vyřešilo, přestože by on sám přišel o část svých dosavadních příjmů. Místecký děkan Ignác Uhlář v listě z 28. července Malatu v jeho sporu s borovským farářem znovu podpořil a přislíbil, že se také pokusí urychlit zřízení nového benefícia ve Starých Hamrech. Jelikož však neustávaly protesty a neustálé obviňování Fabiána Malaty ze strany borovského faráře,

podpořené jednak frýdeckým děkanem a jednak také frýdeckým komisariátem, požádal Ignác Uhlář 25. září 1798 světskou autoritu, místecký komisariát, aby se postavil za „ubohého“ ostravického lokálního kaplana, který pouze brání státní nařízení „proti zvlí“ (gegen die Willkür) borovského faráře.¹⁸ Přestože poté došlo k urovnání tohoto sporu a snad i osobnímu usmíření mezi zainteresovanými kněžími, spory mezi oběma stranami tím zcela neskončily.

Na podzim roku 1799 totiž došlo k rozepři mezi Fabiánem Malatou a borovskou farnicí Annou Šobichovou. Ta pobývala tři měsíce v Ostravici jako služebná a po celou tu dobu se pravidelně účastnila nedělních bohoslužeb v tamním kostele, navíc tam také přijímala svátosti, z čehož ostravický lokální kaplan usoudil, že v Ostravici musí být také ohlašována a oddána, což Šobichová striktně odmítala. Malata se nejprve domníval, že jí v tom brání nový borovský farář Vincenc Dankovský, proto 13. listopadu 1799 zaslal stížnost místeckému děkanovi.¹⁹ Ten vyzval Vincence Dankovského, aby se k celé situaci vyjádřil. Odpovědí mu byl list malenovického fojta Blažeje Drabiny²⁰, který se vyslovil ve prospěch borovského duchovního správce. Blažej Drabina dosvědčil, že byl přítomen, když Vincenc Dankovský v den Všech svatých nařizoval v sakristii ženichovi Janu Večeřovi, aby se nechal on i Anna Šobichová ohlašovat i oddat v Ostravici. „...A když ten pan Večeřa na to mluvil, že ona tam jenom na nějaký čas jako na půjčce, ne za dívku byla, pan farář na to odpověděl, že ona tam přece ohlašována býti musí...“ Malenovický fojt dále uvedl, že se 21. listopadu na celou záležitost osobně ptal Anny Šobichové a její matky, vdovy po Josefu Šobichovi z Malenovic. „...Anna vypověděla, že ona v Ostravici od toho času, jak tam odtud odešla, ani nebyla,

Staré Hamry
Sbírka pohlednic
Muzea Těšínska

Staré Hamry
Sbírka pohlednic
Muzea Těšínska

tým méně, že by se vyjmenovanýho pana faráře na nějaký papír byla s křížkem podepsala. Matka ale mi pravila, že ju pan farář ostravický v nedělu před sv. Martinem k sobě povolal a ju v přítomnosti ostravické šenkýřky a rektora chtěl nutit, aby se mu podepsala a jemu dva groše, které za štemplovaný papír dát musel, zaplatila, ona ale že se mu ani podepsat, ani tych dvou groší dát nechtěla. A na to jí ten ostravický pan farář pověděl, že její dcera ne na Borovů, ale k němu do Ostravice jíti musí...“

Dne 25. listopadu 1799 navíc Vincenc Dankovský sdělil Fabiánu Malatovi výši štolových poplatků za uvedení²¹ a oddavky v Borové, čímž vyvrátil veškerá podezření, že by Anně Šobichové bránil v oddavkách v Ostravici.²² S postupem borovského faráře souhlasil také frýdecký děkan, který Vincenci Dankovskému doporučil, aby se sousedním duchovním žil „ve shodě a sousedské svornosti“, k čemuž by mělo přispět také očekávané zřízení lokálního kaplanství ve Starých Hamrech.²³ Místecký děkan pro změnu 28. listopadu 1799 nabádal Fabiána Malatu k „dobrému smýšlení“ vůči borovskému faráři.²⁴

Jak již bylo zmíněno, povinnost ostravických duchovních poskytovat pomoc v duchovní službě v oblasti Zadních hor měla trvat do doby, než bude zřízeno samostatné lokální kaplanství ve Starých Hamrech, o jehož zřízení se uvažo-

valo už od roku 1791. Nicméně ještě ani v roce 1809 nebyl tento záměr uskutečněn. Přesto však byli rozhodnutím moravskoslezského gubernia v Brně z 28. ledna 1809 ostravičtí duchovní této povinnosti zbaveni.²⁵ Gubernium tak vyslyšelo jednak prosby vratislavského biskupa Jana Kristiána z Hohenlohe, ale také se tímto rozhodnutím zbavilo povinnosti poskytnout finanční prostředky z náboženského fondu na stavbu nového obydlí pro kooperátora²⁶ v Ostravici, na něhož už po zrušení povinnosti vykonávat duchovní službu i v oblasti Starých Hamer ztratil (dle gubernia) zdejší lokální kaplan nárok.

Hned v následujícím roce, 5. října 1810, však byla při příležitosti povýšení zdejšího benefícia na samostatnou farnost²⁷ tato povinnost guberniem opět obnovena. Dne 29. března 1811 bylo guberniem specifikováno, že tuto povinnost má ostravický farář vykonávat jen dle svých možností tak, aby tím nebylo nijak postiženo ostravické benefícium, k němuž zároveň nesmí být oblast Starých Hamer a slezská část Zadních hor nikdy přifařena.²⁸

Jelikož zřízení lokálního kaplanství ve Starých Hamrech (což bylo v pravomoci vratislavského biskupa) bylo i ve třicátých letech 19. století v nedohlednu, rozhodl se neutěšenou situaci duchovní správy v Zadních horách řešit olomoucký arcibiskup Ferdinand, hrabě Chotek. Na základě generální vizitace vykonané v roce 1834 byl vytvořen plán na zřízení lokálního kaplanství pro tuto oblast se sídlem nikoliv ve Slezsku, nýbrž na moravské straně, v revíru Samčanka, kde byla před nedávnem zřízena také samostatná škola. Počítalo se s tím, že k novému beneficiu by vedle Samčanky náležela převážná část osady Beskyd a také Staré Hamry, které by byly vyňaty z farnosti na Borové a tím také z frýdeckého děkanátu.²⁹ Podle údajů zjištěných při generální vizitaci olomoucké arcidiecéze v roce 1834 by k novému beneficiu náleželo celkem 2472 duší.³⁰ Olomoucký arcibiskup byl dokonce připraven převzít patronátní právo nad novým beneficiem, avšak dobře míněný záměr ztroskotal na neochotě vratislavského biskupa, který odmítl vyčlenit část své diecéze a její připojení k arcidiecézi olomoucké.

POZN MKY

1 Bakala, J.: Osídlení Frýdecka a Jablunkovska v období vrcholného feudalismu. Frýdek-Místek 1982, s. 67, 90-91 Žáček, R.: Pobeskydí od husitství do Bílé Hory. Frýdek-Místek 1986, s. 80.
2 Ke vzniku lokálního kaplanství a posléze farnosti na Borové viz: Al Saheb, J.: K počátkům farnosti na Borové. Těšínsko č. 2, XLVII, 2004, s. 1-5.
3 Instrukce obsahuje také další ustanovení vymezující jurisdikci nové farnosti. Viz: Kronika farnosti Borová, Římskokatolický farní úřad ve Frýdlantě n. O. (dále jen FúF), pag. 10-15.
4 Jmenovitě to byli Josef Kožuch, Josef Chroboček a jeho žena Veronika, Jiří Holenka a jeho žena Mariana, Josef Kláček a jeho žena Mariana a Martin Koval. Viz: Kronika farnosti Borová, FúF, pag. 20-22. Zde jsou vypočítány také další „heretici“ ze všech přifařených obcí.

5 Zemský archiv v Opavě, pobočka v Olomouci (dále jen ZAO, Olomouc), fond Arcibiskupství Olomouc (dále jen AO), inv.č. 3297, sign. E IV b 51/1, v literatuře Wolný, G.: Kirchliche Topographie von Mähren III. Brünn 1859, s. 124. Ke vzniku lokálního kaplanství a posléze farnosti v Ostravici viz: Al Saheb, J.: Církevní poměry v Ostravici od založení lokálního kaplanství do roku 1820. Ročníková práce na FPF Slezské univerzity v Opavě, uloženo pod č. 352/2003.
6 Státní okresní archiv ve Frýdku-Místku (dále jen SOKA), fond Děkanství úřad Místek (dále jen DúM), inv.č. 126, č.k. 27, fol. 22 a 24.
7 Ke zřízení lokálního kaplanství ve Starých Hamrech nakonec nikdy nedošlo. V roce 1846 vyvinul velké úsilí o zřízení samostatné farnosti zde vratislavský biskup kardinál Melchior svobodný pán Diepenbrock. Jeho snaha

- však narazila na nepochopení ze strany místního obyvatelstva, které se zdráhalo přispět na stavbu kostela a fary. V následujícím roce proto nechal tehdejší kooperátor na Borově Jan Špaček zřídit alespoň dřevěnou kapli na Gruni, kde se posléze konaly každý měsíc bohoslužby. Tato kaple byla zbudována na místě, kde již v roce 1773 nechal rolník Šimon Tomeček zbudovat na kamenném podstavci sochu Panny Marie. Kostel ve Starých Hamrech byl postaven až v roce 1865. Viz: Havlas, F.: Vzpomínka na svěcení kostela Panny Marie „Pomocnice křesťanů“ na hoře Gruni. Brno 1891.
- 8 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 23.
 - 9 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 24, 25, 27 a 28.
 - 10 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 30. Tento list je také opsán v borovské farní kronice, viz: Kronika farnosti Borová, FúF, pag. 46.
 - 11 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 24. Rozhodnutí gubernia je také opsáno v borovské farní kronice, viz: Kronika farnosti Borová, FúF, pag. 47-48.
 - 12 „...Není správné, že je ze strany ostravického lokálního kaplana Fabiána Malaty usilováno o postupné přifaření obyvatel z oblasti Starých Hamer k Ostravici, protože on sám má už tak mnoho povinností vůči svým vlastním farníkům v Ostravici a dokonce mu z toho důvodu musel být poskytnut ještě i kooperátor...“ Viz: SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 32.
 - 13 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 76, sign. I, č.k. 1. Jedná se o vizitační protokoly. List Josefa Karla Šípa je opsán v borovské farní kronice. Viz: Kronika farnosti Borová, FúF, pag. 49.
 - 14 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 31. Také viz: Kronika farnosti Borová, FúF, pag. 53.
 - 15 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 1. List je datován k 16. červenci 1798. Nové nařízení však nebylo ve skutečnosti zcela dodržováno a žádná samostatná matrika vedena nebyla. Křty dětí ze Starých Hamer byly zapisovány do ostravické křestní matriky, přičemž kněz jen u jména pokřtěného poznamenal, že je ze Starých Hamer. Viz: ZAO, fond Sbirka matrik, inv.č. 1729, sign. M IX 2 a inv.č. 1730, sign. M IX 3.
 - 16 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 1.
 - 17 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 2. List datován k 24. červenci 1798.
 - 18 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 3 a 4.
 - 19 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 5.
 - 20 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 6. List je datován k 23. listopadu 1799.
 - 21 Bylo to 14 krejcarů, z nichž 12 měl obdržet kněz a po jednom varhaník a kostel. Neopomněl však zdůraznit, že dle nařízení Josefa II. z roku 1782 by se za uvedení neměla vyžadovat žádná štola, ale pouze mohl být za tento úkon přijat dobrovolný příspěvek. Místo toho však měl kněz vybrat od každého poplatek za zapsání do matriky ve výši 6 krejcarů.
 - 22 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 7.
 - 23 Na druhou stranu však frýdecký děkan totéž vyžadoval od Fabiána Malaty, protože byl přesvědčen, že porušování sousedské shody se vždy dělo zejména ze strany ostravického duchovního. Děkan měl za to, že „...všechny spory nevznikly kvůli zachování práva, nýbrž z vášně a nenávisť, která vedla k ponižování a zlehčování obou zainteresovaných stran...“ Viz: SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 8. List je datován k 27. listopadu 1799.
 - 24 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 9.
 - 25 Toto rozhodnutí bylo podpořeno poskytnutím kooperátora borovskému faráři. Viz: SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 39. List je datován k 20. únoru 1809.
 - 26 Pro nezpůsobilost tohoto obydlí po odchodu zdejšího kooperátora Jana Müllera v roce 1799 zde po něm nenastoupil nikdo a ostravický lokální kaplan tak musel vykonávat duchovní službu pouze sám. Druhým kooperátorem v Ostravici byl až od roku 1818 Josef Burda.
 - 27 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 40. List je datován k 29. říjnu 1810.
 - 28 SOKA ve Frýdku-Místku, fond DúM, inv.č. 126, č.k. 27, fol. 10.
 - 29 ZAO, Olomouc, fond AO, inv.č. 649, sign. A, č.k. 231, fol. 9, 13 a 14.
 - 30 Z toho 455 ze Samčanky, 399 z části osady Beskyd a 1618 ze Starých Hamer. Viz: ZAO, Olomouc, fond AO, inv.č. 649, sign. A, č.k. 231, fol. 9, 13 a 14.

Dějiny sklárny v Brenně

Václav Štěpán

Historie středověkého a raně novověkého sklářství na Těšinsku není dosud příliš známa, přestože zde byly podmínky pro rozvoj tohoto výrobního odvětví a sklárny v těšinském knížectví nepochybně existovaly. Nedochovaly se však o nich písemné zprávy a je proto třeba hledat jejich zbytky v terénu převážně místní prospekci. Jednou z mála výjimek je v tomto ohledu sklárna v Brenně, existující v 16. - 17. století. Ani o té však není těch písemných zpráv příliš mnoho a snad proto se o ní málo píše také v dosavadní literatuře.¹ Je proto o to více třeba se dějinami této sklárny zabývat a pokusit se o ní zjistit něco novějšího srovnáním s historií skláren v okolním regionu Beskyd.

V 2. polovině 16. století přineslo období renesance větší spotřebu skla už nejenom mezi panstvem a bohatými měšťany, nýbrž i mezi vesnickým obyvatelstvem, což vedlo k velkému zakládání nových skláren. Navíc sklářství bylo považováno za prosperující odvětví, přinášející svým provozovatelům slušné zisky. Těšínská knížata měla pro založení skláren přímo ideální

podmínky kromě jedné - těšínská Piastovci v 2. polovině 16. století trpěli značnou zadlužeností, která je nutila jejich statky spíše drobit a rozprodávat, než nějak investovat do jejich zvelebení.

Brenna

Sbirka fotografií Muzea

Śląska Cieszyńskiego

Brenna
Sbírka fotografií
Muzea Śląska Cieszyńskiego

Kníže Bedřich Kazimír prodal r. 1564 statek Brennou Václavu Vodovi z Kojkovic. Při prodeji mu dal mj. právo vydržovat na statku řemeslníky. Z toho vyvodil F. Popiolek - zřejmě právem - že Václav Voda z Kojkovic si povolal do Brenně skláře a zbudoval tam sklárnu. R. 1573 prodal kníže Václav Adam panu Gotthardovi z Logu a Staré Vsi velké panství Skočov - Strumień za 36 000 zl. Václav Voda z Kojkovic vzápětí nato prodal Brennou rovněž Gotthardovi z Logu a ten ji spojil se skočovskostrumieňským panstvím.²

Nepřímo dokládají existenci sklárny v Brenně zprávy o obchodu se sklem, který provozoval dvorní sklenář knížete Václava Adama Žid Markus. K provozování takového obchodu musel mít jistě možnost nakupovat sklo v nejbližším okolí Těšína, i když se pravděpodobně neomezoval jen na ně. Záznamy o jeho obchodních stycích dokazují, že obchodoval se sklem ve velkém a měl přitom spojení dokonce s Prahou. Tamní židovští sklenáři se věnovali obchodu se sklem ve značné míře a jezdili za tím účelem po všech zemích Koruny české.³ Nebylo proto divu, že Markusovým společníkem se stal pražský Žid Mojžíš Wurffhechel.

Zpočátku se Markusovi dařilo dosti dobře. 1. července 1575 mu kníže Václav Adam udělil za jeho služby privilegium na koupi domu v Těšíně a výkon řemeslné a obchodní činnosti. Markus měl koupen domek v Těšíně již 5. května 1575 a splácel jej po dobu jednoho roku. Měl také nějaký majetek ve Pštině a jinde. Obchodoval hlavně s okenními kolečky, jejichž spotřeba byla tehdy poměrně značná. Brzy však Markus upadl do potíží. Způsobila mu je především koupě okenního skla za 90 zl. od Mikuláše Stehlíka z Lipky. Markus nebyl schopen tuto pohledávku zaplatit a octl se kvůli tomu i ve vězení. Nakonec byla záležitost řešena r. 1577

smlouvou, zapsanou do těšínské městské knihy. Markus se zavázal zaplatit dluh spolu se svými dětmi, ženou Sárrou a ručiteli svým otcem Mojžíšem a Mojžíšem Wurffhechelem. Kdyby nezaplatil, dávala smlouva věřiteli Stehlíkovi dosti drastickým způsobem právo Markuse „za hrdlo vzítí a s námi učiniti, co se jim nejlépe zdátí a líbiti bude“. Za splnění smlouvy se přitom musel zaručit veškerým svým majetkem.

Zdá se, že ani tato smlouva nepomohla Stehlíkovi k požadovanému obnosu - v knize je zapsána jen jedna splátka dluhu 4 zl. od Mojžíše Wurffhechela. Proto asi posléze nastoupilo ručení Markusovým majetkem, o nějž tento Žid nedobrovolně přišel. 19. ledna 1578 prodala těšínská městská rada „židovský dům“ Janovi Lasovskému.⁴

Z výnosů sklárny v Brenně jinak kromě přímých výrobců, jež blíže neznáme, profitoval především majitel panství Gotthard z Logu. Po jeho smrti kolem r. 1591 zdědili panství Skočov - Strumień jeho bratři Mates a Jiří. Od nich a dalších dědiců koupil v r. 1598 toto panství opět těšínský kníže Adam Václav. Je zachována listina ze 17. června 1598, kterou ručitelé knížete Adama Václava Abraham z Promnitz, Bernard Barský z Báště a Jan Cikán ze Slupska odvádějí dědicům Gottharda z Logu jednu ze čtyř splátek za koupi panství ve výši 8 740 tolarů. Panství bylo tedy koupeno za 34 960 tolarů. Překvapuje jeho menší hodnota oproti prodeji v r. 1573, když se přitom zvětšilo o Brennou a hodnota sklárny se jistě také do jeho ceny počítala. Snad si přitom těšínský kníže a páni z Logu vyrovnávali nějaké vzájemné pohledávky, o něž se kupní cena panství snižovala. Splátky byly prováděny do roku 1599.⁵

Skelná huť v Brenně byla přitom podle všeho převzata i s dosavadním hutníkem Andreasem Fischerem, jenž v ní působil asi od r. 1594. Osudy tohoto skláře byly velmi zajímavé. Původně pracoval jako hutník na severomoravském panství Štítý a v r. 1583 si vyměnil své působiště s Dominikem Schürerem, který do té doby provozoval sklárnu v Kunčicích pod Ondřejníkem na panství Hukvaldy. Andreas Fischer (v soudobých dokumentech psán jako Andrys sklenář) ovšem nepatřil ke špičkovým sklářským odborníkům, jakými byli např. právě Schürerové. Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský, majitel panství Hukvaldy, v r. 1586 komentoval dosti drastickým listem jeho nepodařenou výrobu skla na tehdy módní benátský způsob. Andreas Fischer sice v následujících letech svou výrobu skla zlepšil, ale r. 1594 sklárnu v Kunčicích přece jenom opustil. Až doposud se nevědělo, kde se potom zdržoval,

nyní podle zjištěných indicíi můžeme usuzovat, že jeho novým působištěm se stala Brenna. V l. 1598 - 1599 si nárokoval na kunčické huti 100 zl. a podle rozhodnutí administrátorů olomouckého biskupství z 18. července 1599 měl být o tuto částku sročen se synem Dominika Schürera Janem Schürerem. Kdyby se k jednání nedostavil, měl Jan Schürer dostat rukojmí. Jak spor dopadl, není známo.⁶

Původní huť v Brenně byla za působení Andrease Fischera někdy na počátku 17. století zrušena a přenesena na jiné místo. Důvodem bylo tak jako v mnoha jiných případech vyčerpání zásob palivového dříví pro otop sklářské pece v nejbližším okolí sklárny. Kde se nacházela obě stanoviště sklárny, není známo. Pouze na základě smlouvy o prodeji majetku Jana Gavlase Pavlu Tieslarovi z 29. září 1649 můžeme usuzovat, že původní stará huť stála někde poblíže potoka v údolí Kamenec. Je také pravděpodobné, že Andreas Fischer po vybudování nové sklárny odešel na odpočinek a huť na novém stanovišti pak provozoval některý z jeho příbuzných.⁷

Nyní porozumíme snáze záznamům o sklárně v urbáři panství Skočov - Strumieň z 19. ledna 1621, které jsou prvními dochovanými písemnými zprávami o její existenci. Mezi obyvateli vsi Brenna jsou uvedeni zaměstnanci sklárny, držící poddanské usedlosti v této vesnici. Kryštof sklář odváděl vždy na sv. Michala (29. září) ze dvou zahrad 4 toлары, 5 slepic spolu se Stokařem a rovněž s ním 1 kopy vajec. „*Od Jakše hutníka (hutnístra) vychází, že ze statků a huti, koupených od pana hejtmána, dává plat na sv. Michala 4 zl.*“ Starý hutník Andrys (tj. Andreas Fischer) dával v tomtéž termínu 1 zl. O samotné huti hovořil urbář následovně: „*Při tej vsi je huta sklenná, která se najímá, ročně dává 50 zl., 2 truhly skla prostého, 2 kopy vinných a pivních sklenic v ceně 20 zl.*“ Ze zápisu vyplývá, že sklárna vyráběla pouze obyčejné druhy skla a sloužila zřejmě jen pro krytí potřeby skla v místě a nejbližším okolí. Na luxusnější druhy skla si asi Andreas Fischer po zkušenostech z Kunčic netroufal a v podmínkách tehdy probíhající třicetileté války pro zavedení jejich výroby ani nebyly možnosti.⁸

O osudu původní staré sklárny nás informuje zápis v gruntovní knize Brenně a Malých Gurek ze 17. - 18. století, pořízený ve Skočově 23. března 1625. Za přítomnosti valašského vojvody Jakuba z Brenně, Jana Gonsiora ze Skočova, hajného z Brenně Jiříka Luboška, Klimka Budy rovněž z Brenně a hejtmána skočovského panství prodal Jakub hutník z Brenně (Jakeš z r. 1621) s manželkou Káčou Pavlovi

Gavlasovi z Malých Gurek kus země u staré huti, na který je list pod pečeti pánů regentů, za 200 toлары. Gavlas odpustil Jakobovi jeho dluhy. K tomu opět vysvětlení: Pavel Gavlas byl dle dalších záznamů v gruntovní knize velmi zámožným pasekářem, který skoupil v Brenně a jejím okolí řadu pozemků a vysloveně s nimi spekoval. Mohl proto i půjčovat peníze. Hutník Jakeš se u něho zadlužil nepochybně proto, že sklárna v tehdejší době pokračující třicetileté války příliš neprosperovala. Pozemky u staré huti pak přecházely postupně na další dědice Pavla Gavlase.⁹

Po hutnímu Jakešovi přešla sklárna neznámým způsobem (snad v důsledku vyrovnání dalších dluhů) na Jokla Müllera. Ten ovšem 22. února 1645 prodal sklárnu dědici původních držitelů Janovi Fischerovi za 200 toлары. V tehdejší závěrečné době třicetileté války, kdy bylo Těšínsko postiženo přímými operacemi švédské armády, sklárna značně utrpěla. Navíc Jan Fischer záhy zemřel a vdova po něm Dorota prodala 1. dubna 1650 sklárnu za 180 toлары Janovi Höllarovi z Brenně. (Fischer je při té příležitosti uváděn jako „Janek hutník“.) Jak snížená kupní cena sklárny, tak okolnost, že musela být splácena až do 25. ledna 1656, dokazují velké zubožení majitelů hutě a ostatních obyvatelů Brenně.¹⁰

V 2. polovině 17. století dochází v zemích Koruny české včetně Slezska k velkému rozkvětu sklářství, jež se mohlo podílet dokonce i na dálkovém zahraničním obchodu a šířit tak slávu českého skla po světě. Pro Těšínsko to však asi neplatilo. Následky válečného zničení, nevyjasněné vlastnické poměry v knížectví po vyměření těšínských Piastovců r. 1653, permanentní ohrožení oblasti možnými útoky Turků a Tatarů z nedalekých Uher a po r. 1672 i z Polska a některé další okolnosti způsobily, že

*Brenna
Sbírka fotografií
Muzea Śląska Cieszyńskiego*

sklárna v Brenně ani potom neprosperovala. Asi nebylo náhodou, že právě v letech 1662 - 1666, kdy Těšínsko prožilo ohrožení nájezdy Turků a Tatarů z Uher a z Polska pocítilo následky občanské války s Jiřím Lubomirským, zůstal hutník Jan Höllar (psán jako Heller) dlužen vrchnosti část platů ve výši 3 tol. 3 gr. a později dlužil ještě více - 17 - 18 tolarů. Když pak Jan Heller někdy v 80. letech 17. století zemřel, rozhodla se správa těšínské komory řešit záležitost neprosperující sklárny radikálním způsobem.

Věc byla předložena k projednání slezské komoře ve Vratislavi, která rozhodla 27. června 1690 sklárnu soudně ocenit a prodat, z výnosu prodeje zaplatit všechny dlužné platy vrchnosti, zbytek sumy dát Hellerovým dědicům a hutě zcela zrušit. Část pozemků u sklárny koupil Matouš Rusnok a fojt z Brenně předložil 30. června 1690 její ocenění. Z kupní sumy 48 tolarů měl Rusnok zaplatit dlužné platy vrchnosti z let 1662 - 1666 a 2 tol. 33 gr. vdově po Janu Hellerovi (psán jako Jan Hutník). 26. července 1690 pak přijali Hellerovi dědici zbylých 200 tolarů. Hlavní dědic Jan Heller ml. dal pak 5 tolarů za odkoupení starých zásob dřeva u hutě, které již nemohly být spotřebovány při výrobě skla. Nabyvatelé pozemků sklárny spláceli cenu za jejich koupi až do r. 1712.¹¹

Janu Hellerovi se v následujících letech podařilo nějakým způsobem získat většinu pozemků bývalé sklárny i s její budovou. V urbáři panství Skočov - Strumień z roku 1695 se uvádí, že platí z gruntu skláře na sv. Jiří (24. dubna) podle nově ratifikované koupě 8 tol. 18 gr. a stejnou sumu i na sv. Michala. Byl veden v kategorii domkářů. Jeho potomci zůstali na statku hutě také v následujících letech, ale sklárna již nebyla obnovena. Jestliže se v r. 1808 uvádí, že jistý Kisial dlužil tehdejšímu majiteli statku Hellerovi sumu, která mu náležela od hutě, pak nešlo o sklárnu, jak se domníval F. Popiolek, ale o hutní statek. Byla to záměna, obvyklá i na mnoha jiných místech bývalých skláren.¹²

Takovým způsobem zanikla sklárna, jež existovala v těšínském knížectví po více než jedno století. Nepatřila k těm nejvýznamnějším, nevyráběla sklo, které by putovalo někam daleko do světa, sloužila ponejvíce lidem z nejbližšího okolí. Své místo v životě Brenně však měla. Snad by se vyplatilo zjistit blíže její stanoviště terénní prospekci a poté se pokusit o prohloubení našich poznatků o ní archeologickým výzkumem. Skláren z 16. a 17. století máme u nás zatím takto prozkoumáno poměrně málo a nevíme proto ani o všem, co souviselo s jejich životem a činností.

POZN MKY

- 1 Jediné zmínky o ní má Popiolek F.: Historia osadnictwa na Beskidzie śląskim. Katowice 1939, s. 111.
- 2 Hosák L.: Historický místopis země moravskoslezské. Brno 1939, s. 877, 880; Popiolek, l. c.
- 3 Sdělení PhDr. J. Lněničkové.
- 4 Spyra J.: Die Juden im Teschener Schlesien (bis Anfang des 18. Jh.). Oberschlesisches Jahrbuch 9. Berlin 1993, s. 44 - 45.
- 5 Archiwum Państwowe Cieszyn, fond „Komora Cieszyńska“, sign. 81.

- 6 Štěpán V.: Dějiny sklářství na panství Hukvaldy. Těšínsko XLV, 2002, s. 3 - 4.
- 7 Komora Cieszyńska, sign. 2362, fol. 3; Popiolek, l. c.
- 8 Urbář je dochován v opise z r. 1653 - Komora Cieszyńska, sign. 2549; záznamy z Brenně fol. 64, 65, 67, 69.
- 9 Komora Cieszyńska, sign. 2362, fol. 4v.
- 10 Tamtéž, fol. 159 - 159v.
- 11 Tamtéž, fol. 46 - 47, 160 - 161.
- 12 Komora Cieszyńska, sign. 2553, fol. 38; Popiolek, l. c.

Německý horský spolek Beskidenverein

Martin Pelc

Ve druhé polovině 19. století se turistika jako jeden z průvodních jevů industriální éry začala šířit z Anglie. Tvořila součást širšího proudu moderních sportovních odvětví, která z Britských ostrovů přicházela na kontinent. První alpinistická organizace na světě vznikla v Anglii roku 1857. Po pěti letech její příklad následoval Rakouský alpský spolek (Österreichischer Alpenverein) a brzy řada dalších.

Alpinisté inspirovali vlnu zájmu o další pohoří. Roku 1873 založilo kolegium profesorů z kežmarského evangelického lycea Karpatský

spolek (Ungarländischer Karpathenverein), rok nato vzniklo „Polskie Towarzystwo Tatrzańskie“ (PTT). V českých zemích se první turistický spolek ustavil už na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Asi tři desítky nadšenců založily roku 1870 pražskou sekci Německého alpského spolku (Deutscher Alpenverein), který se roku 1873 sloučil se svým rakouským protějškem. Od konce sedmdesátých let se zakládání turistických organizací v Českých zemích stalo hromadným jevem. Nejprve zasáhlo německé oblasti severních a severozápadních Čech, avšak

už roku 1881 dospělo na Moravu a do Slezska. Ve Frývaldově byl toho roku založen Moravsko-slezský sudetský horský spolek (Mährisch-schlesischer Sudetengebirgsverein - MSSGV).

Prvním národnostně českým turistickým spolkem se stala beskydská Pohorská jednota „Radhošť“ (PJR), založená roku 1884 ve Frenštátě pod Radhoštěm. Oblast Beskyd byla především svým národnostním složením v rámci Českých zemí výjimečná, neboť zde k Čechům a Němcům přibývala i polská menšina a skupina národnostně indifferenčního obyvatelstva. Zatímco se česká Pohorská jednota i polský turistický spolek „Beskid“ dosud těšili poměrně značnému zájmu historiků, činnost německého Beskidenvereinu (BV) zůstávala poněkud stranou.¹ Proto se mu zde nyní věnujeme podrobněji.

Počátky německé organizované turistiky v Beskydech

Již na počátku roku 1883 vyzvalo několik ostravských turistů k vytvoření vlastního spolku. Pro malý zájem schůzka v založení německé turistické organizace zaměřené na Beskydy nevyšla.² Turistika dosud nevstoupila do širšího povědomí zdejších obyvatel. Ještě v polovině osmdesátých let považovali ostravští žurnalisté zimní výstup na Lysou horu za „jistě ne každodenní záležitost“, hodnou novinové zprávy.³

Zatímco jednání o založení německého turistického spolku v Beskydech ustrnula, PJR expandovala. Už v prvním roce své existence se pokusila rozšířit činnost do Těšínských Beskyd. Tam ale narazila na jednoznačný odpor habsburských majitelů komorních statků. Arcivévoda Albrecht, jemuž rozsáhlý územní komplex za řekou Ostravicí patřil, prosbám jednoty nevyhověl. Předák jednoty Edvard Parma dokonce ředitelství statků těšínské komory obvinil z toho, že později dalo pokyn k založení německého BV, kterému pak právo na aktivity na svém území svěřilo!⁴ Jak tedy ke vzniku BV došlo?

Ještě před založením první německé turistické organizace v Beskydech propagoval výlety do hor ostravský právník a komunální politik Karl Richter. Sám značně přispěl k rozšíření turistické obce tím, že inicioval mezi ostravskými a vítkovickými Němci výlety i na dosud méně navštěvované vrcholy Beskyd.⁵

Vedle ostravské aglomerace tvořil další krystalizační jádro budoucí organizace německý „jazykový ostrov“ s centrem v Bílsku. Tamější okrašlovací spolek, založený roku 1883 a přístupující pro Bílské městský Cikánský les, činnost turistického spolku v leččems předjímal.⁶

Těšín byl třetím uzlovým bodem rané německé turistiky v Beskydech. V roce 1891 zde

bílský rodák Josef Matzura vydal vůbec prvního průvodce po Beskydech. Ve městě navíc působil příznivec turistiky blízky kruhům těšínské komory, rodilý Tyrolan Dr. Alois Steiner, a v těšínské všeobecné nemocnici pracoval jako lékař a později primář zapálený alpinista, rodák z okolí Salzburgu, Hermann Josef Hinterstoisser.⁷ K propagaci estetických hodnot beskydské přírody nepochybně svými nadšenými beskydskými písněmi přispíval i místní spisovatel a lyrický básník, civilním povoláním ekonom, Eduard August Schroeder.

Klíčovou roli v rozšiřování turistické základny sehrál též rozvoj dopravy a postupné napojování podhorských měst na železniční síť. Ke košicko-bohumínské dráze přibyla ve druhé polovině osmdesátých let důležitá trať z Kojetína přes Frýdek, Těšín a Skočov do Bílska.

Skutečným hybatelem v záležitosti založení spolku se stal moravskoostravský středoškolský učitel Johann Hadaszczok. Roku 1891 vyšly jako separát průvodce po Ostravě a okolí jeho „Ausflüge in die Umgebung von Friedland“, v nichž zúročil vlastní bohaté turistické zkušenosti. Hadaszczok se narodil ve Frýdku, kde se také na svých cestách do Beskyd setkával se společnostmi podobně smýšlejících přátel. Zde také údajně ve druhé polovině roku 1892 dozrála myšlenka znovu se pokusit o založení turistického spolku. Nicméně v materiálech BV nenalezneme ani stopu po jakémkoli pokynu komory k ustavení spolku, o němž se zmiňuje Parma. Ač by tato skutečnost mohla před veřejností zůstat úmyslně utajena, je pravděpodobnější, že podnět vzešel od turistů, jimž ovšem komora ochotně vyhověla.

Hadaszczok navázal spojení s Karlem Richterem a společně vypracovali po vzoru Německého a rakouského alpského spolku (Deutscher und Österreichischer Alpenverein – DÖAV)

*Útulna na Javorovém
(kolem r. 1913)*

*Illustrace z knihy Beskydy
a Pobeskydí 1895-1939*

Chata Skalka byla vybudována na německým spolkem Beskidenverein (1931).
Ilustrace z knihy *Beskydy a Pobeskydí 1895-1939*

stanovy. Ty předložili zemské vládě slezské, která je 28. prosince 1892 schválila. Poté pozvali zájemce na ustavující shromáždění BV, které se konalo 2. února 1893 v sále frýdecké střelnice. Důkladnější příprava i pokrok v šíření turistiky způsobily, že na rozdíl od deset let starého pokusu o založení spolku, tentokrát velký sál silné výpravy frýdeckých, bílských, ostravských, těšínských, vítkovických a novojičínských turistů sotva pojmul.

Pracovní pole spolku bylo dohodou rozděleno mezi jednotlivé sekce. Za sídlo BV byl navržen Frýdek, avšak továrník Heinrich Munk nabídku s díky odmítl. Poukázal na menší turistické zkušenosti frýdeckých a doporučil za hlavní sídlo spolku (stanovy hovoří o tzv. *Vorort*) Moravskou Ostravu, jako domov četných zkušených turistů, včetně Karla Richtera, kterého shromáždění zvolilo předsedou moravskoostravské sekce i celého BV.⁸

Spolek přikročil k dojednávání podmínek svého podnikání s majiteli pozemků. Deputace BV nejprve hovořila ve Vídni se správcem arcivévodských statků, na konci února 1893 pak dohodli Karl Richter, Alois Schwarz a Alois Steiner konečné podmínky na ředitelství statků těšínské komory.⁹ Byl to prý právě Dr. Steiner, častý host na lovech v komorních lesích, kdo arcivévodu Albrechta přesvědčil, aby své pozemky s malou výjimkou tetřevích revírů na Baraní a Stožku turistům otevřel. V roce 1894

dokonce arcivévoda Albrecht přijal nad spolkem patronát.¹⁰

Na jaře téhož roku už BV zahájil značení nejdůležitějších stezek. Kromě toho viděli předáci spolku své poslání ve výstavbě turistických chat. Do doby, než se o jejich zřízení postaraly turistické spolky, byli turisté odkázáni na přijetí v hájenkách nebo soukromých loveckých chatách.

Jednou z nich byla i dřevěná chata na Lysé hoře, postavená jako provizorní útulna u příležitosti návštěvy arcivévody Albrechta roku 1880. Stála asi sto metrů pod vrcholem jihovýchodním směrem a v létě ji obvykle obýval správce. Podle některých tvrzení se ovšem brzy začala rozpadat. Johann Hadaszczok prosadil, aby byla ještě roku 1893 opravena.¹¹ Když těšínská valná hromada 15. října 1893 zjistila, že ji jen za léto toho roku navštívilo více než 700 hostů, odsouhlasila stavbu nové, větší chaty. Rozhodla se ji zaplatit vydáním podílních listů v hodnotě 10 zlatých.¹²

Na konci prvního roku existence měl spolek už 1 534 členů v osmi sekcích (v Bílsku-Biale, Frýdlantu, Frýdku, Místku, Novém Jičíně, Ostravě, Těšíně a Vítkovicích). Karl Richter zůstal předsedou pouze do prosince 1894, kdy z pracovních důvodů odstoupil. Nahradil jej takřka samozřejmě Johann Hadaszczok, příslušný k vítkovické sekci. Zatímco byly dokončovány práce na Lysé hoře, podařilo se těšínské sekci v květnu 1895 otevřít na Javorovém první chatu BV. Byla pojmenována po arcivévodovi Bedřichovi, který po smrti arcivévody Albrechta převzal nad spolkem záštitu.

Už po osmi dnech přivítala Chata arcivévody Bedřicha tisíců návštěvníků a příliv turistů neustával ani později. Našli bychom mezi nimi i budoucího československého prezidenta Masaryka s dcerou Alicí (1912) nebo pozdějšího posledního rakouského císaře Karla I. (1915).¹³ Chata se trvale řadila k nejhojněji navštěvovaným objektům spolku.

Dne 21. července, necelé dva měsíce po chatě na Javorovém, byla slavnostně otevřena i Chata arcivévody Albrechta na Lysé hoře. Ačkoli se na její výstavbě podílelo pět sekcí, nejvíce se o její vznik zasloužil předseda Hadaszczok, který si Lysou horu zamiloval. Hadaszczok si však svou vášní pro turistiku přivodil vážné zdravotní problémy. Poté, co roku 1895 šestatřicetkrát vyběhl na vrchol Lysé hory, na následky přepětí ve věku 37 let zemřel. Pro BV znamenalo jeho úmrtí velkou ztrátu, neboť byl považován za duši spolku a patřil k jeho neschopnějším organizátorům.¹⁴

Předsednictví po Hadaszczokovi převzal Dr. Alois Steiner z Těšína, kam se přesunulo i hlavní

sídlo BV. Každým rokem se počet jeho členstva zvyšoval. Roku 1896 vznikl v Ratiboří první odbor spolku v pruském Slezsku. Nejdynamičtěji se rozvíjela sekce Bílsko-Biala. Rozhodla se vystavět nákladnou chatu na Szyndzielni (Schutzhaus auf der Kamitzer Platte), tím spíše, že v květnu 1895 vyhořela spolkem rozšířená a vybavená „Klementinhütte“ na horském sedle mezi Klimčokem a Magurou nad Bílskem, kterou dal turistům k dispozici baron Klobus, majitel Bodygowického velkostatku.¹⁵

Chata na Szyndzielni byla veřejnosti otevřena 18. července 1897 a vynikala hned v několika ohledech. Její monumentální architektura upomínala spíše na bavorské horské hotely. Kromě toho byla první kamennou chatou BV. Také stavební náklady ve výši 55.000 korun – přestože parcelu darovalo město Bílsko¹⁶ – převyšovaly dosud běžné sumy. Chata byla vystavěna v nadmořské výšce 1001 metrů, avšak skutečnost, že byla z Bílska snadno dosažitelná v rámci odpolední vycházky, z ní natrvalo učinila nejnavštěvovanější objekt BV.

V roce 1899 spolek zpřístupnil na Slavíči skromnou Hadaszczokovu útulnu. Vyžádala si necelou desetinu prostředků vynaložených na honosnou chatu na Szyndzielni.¹⁷ Již roku 1897 získal BV hostinskou koncesi na nedalekém Bílém Kříži. Roku 1900 zde přikoupil pozemek s tzv. letní vilou Wettelfried. V letech 1901-1902 na Bílém Kříži rekonstruoval chatu, kterou nazval Weisses-Kreuz-Haus. Letní vilu Wettelfried adaptoval BV na ubytovnu a přejmenoval ji podle manželky vlivného příznivce spolku, generálního ředitele Vítkovického horního a hutního těžářstva Friedricha Schustera, na Josefínenheim.¹⁸

V roce 1902 zpřístupnil BV Chatu arcivévodkyně Marie Terezie na Magurce (něm. Josefsberg) nad Bialou a 7. srpna 1904 byla na Čantoryji slavnostně otevřena Chata arcivévodkyně Izabely. Svůj nejvýše položený objekt získal spolek vystavěním chaty na Babiej Górze, nazývané po zasloužilém předsedovi bílské sekce Wilhelmu Schlesingerovi také Schlesinger-Schutzhaus. V nadmořské výšce 1616 metrů zde na uherské straně hřebene vyrostla celokamenná stavba, vybavená meteorologickou stanicí. Do první světové války dokázal spolek vybudovat ještě Ostravskou chatu na Butořance, otevřenou 11. října 1908.¹⁹ Ostravská chata stojící v nadmořské výšce 800 metrů se stala oblíbenou mezistanicí při cestách na vrchol Lysé hory.

Vedle budování turistických chat rozvíjel BV řadu dalších aktivit. Do roku 1905 označil už 700 km stezek a kromě pořádání výletů organizoval bály, přednášky s cestopisnou tematikou, provozoval mládežnické ubytovny, přispíval na

stavbu komunikací, doplňoval autobusová spojení a obstarával vlakové slevy (50% na košicko-bohumínské dráze). Aby jeho členové požívali slev i ve vzdálenějších oblastech, uzavřel BV dohodu s dalšími spolky (DÖAV, MSSGV, Karpathenverein, Riesengebirgsverein, Touristenklub Brünn a Verein Deutscher Turisten in Brünn). Dohoda zaručovala vzájemné poskytování slev členům zmíněných spolků.²⁰

Zájem na zlepšení koordinace jednotlivých složek dynamicky se rozvíjejícího cestovního ruchu vedl k vídeňské schůzce zástupců odpovědných ministerstev, německých „obraných“ spolků, turistických organizací a dalších zainteresovaných korporací. Shromáždění se 26. listopadu 1905 po vzoru alpských zemí dohodlo na založení Svazu cizineckého ruchu na Moravě a ve Slezsku (Fremdenverkehrs-Verband für Mähren und Schlesien).²¹ Ustavující schůze se BV sice ještě neúčastnil, ale už na počátku roku 1906 jej Svaz vyzval ke spolupráci. Vedení BV ponechalo na jednotlivých sekcích, jestli ke Svazu cestovního ruchu přistoupí. Za nevelký roční příspěvek potom Svaz zajišťoval jejich turistickým střediskům propagaci a usiloval například o zlepšení spojů a infrastruktury. Na první poválečné valné hromadě BV v prosinci 1920 bylo rozhodnutí o členství spolku ve Svazu opět schváleno.²²

Služby Svazu cizineckého ruchu přišly v pravý čas z pohledu nového rozměru, který v té době beskydská turistika získávala. Činnost BV byla na počátku orientována téměř výlučně na letní turistiku. Pravděpodobně až na samotném konci 19. století se fenomén lyžařského sportu, v osmdesátých letech rozšířený do Čech, začínal projevovat i v Beskydech. V prvních letech 20. století již některé sekce doporučovaly své terény jako vhodné pro lyžování a k roku 1902 je doložen první lyžařský výstup

Po požáru hotelu Bílý kříž 18. 1. 1936 zde spolek Beskidenverein vybudoval moderní hotel (kolem r. 1938) Ilustrace z knihy Beskydy a Pobeskydí 1895-1939

Útulnu Arcivévody Albrechta vybu­dovao na Lysé hoře turis­tický spolek Beskidenverein.

(kolem r. 1901)

Ilustrace z knihy *Beskydy a Pobeskydí 1895-1939*

na Lysou horu. Podnikli ho profesor Hajo Tjarks Oltmanns a učitel Konrad Ohnhäuser, nejdůležitější průkopníci bílého sportu v Těšínských Beskydech. Oltmanns a Ohnhäuser s přáteli pozvali v zimě 1904-1905 známého inovátora na poli lyžování, moravského rodáka usazeného v Rakousích, Mathiase Zdarského, aby je naučil správné technice.²³

První lyžařské závody pořádaly sekce Moravská Ostrava a Vítkovice na Lysé hoře 3. února 1907. Zúčastnilo se jich 32 závodníků a přibližně stejný počet diváků už měl vlastní lyže. Mezi čtyřmi běhy figuroval i běh žen.²⁴ Ženy se lyžařskému sportu i letní turistice od jejich novodobých začátků hojně věnovaly, byť je nenacházíme na špičkách organizační struktury BV. Pokud se výrazněji angažovaly v charitativních aktivitách spolku, šlo nejčastěji o manželky významných členů.

Od závodů na Lysé hoře se lyžařství šířilo velmi rychle. Mezi nejoblíbenější stře-

diska zimních sportů se zařadil Bílý Kříž, okolí Bílska a Biale a přímo pro jejich provozování vybudovaná Ostravská chata. Při BV byly zakládány sekce zimních sportů. Nejvýznamnější byly odbory moravskoos­travský, vítkovický a bílský „Wintersportverein“, vlastníci dokonce na Romance lyžařskou chatu. Spolek zimní sporty podporoval také stavbou skokanských můstků či sánkařských drah.²⁵

Zřejmě i růstu popularity lyžování můžeme připisat rekordní zvýšení počtu členů BV o 555 přispěvatelů v roce 1908. Právě bílská, ostravská a zejména vítkovická sekce zaznamenaly v letech 1907-1908 nápadný růst členstva na rozdíl od podobně početného, ale na lyžování méně zaměřeného těšínského odboru. V Bílsku se za rok 1908 členstvo rozrostlo o 62 osob, v Moravské Ostravě o 61, ve Vítkovicích dokonce o 157 osob, zatímco např. v Těšíně o 15 a ve Frýdku o 8.

Vývoj počtu členů jednotlivých sekcí Beskidenvereinu v letech 1893-190926

Sekce / rok	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Bílsko-Biala	432	487	543	580	700	800	880	880	913	945	940	974	975	1055	1075	1137	1205
Frýdek	146	110	160	186	227	231	222	251	249	250	253	256	285	261	254	262	260
Frýdlant	52	41	55	56	48	50	55	50	30	62	66	67	71	66	67	69	74
Místek	97	90	88	87	85	85	82	89	92	102	137	126	134	120	130	138	128
Mor. Ostrava	148	182	183	259	296	357	366	305	286	297	280	295	356	406	394	455	498
Nový Jičín	40	80	80	80	64	70	64	64	61	64	64	64	88	97	95	103	94
Těšín	429	543	540	508	465	446	458	468	481	453	430	400	445	530	549	564	552
Vítkovice	190	204	165	250	236	200	200	167	195	160	210	232	257	286	339	496	514
Ratibor	—	—	—	—	188	240	308	331	350	350	330	307	310	310	332	330	320
Katovice	—	—	—	—	—	54	115	230	194	247	257	251	254	262	265	295	252
Bílovec	—	—	—	—	—	—	—	—	49	111	82	94	63	58	59	30	38
Bytom	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	154	328	468
Mysłowice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49	110	123
Bohumín	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	92
celkem	1534	1737	1814	2006	2309	2533	2750	2835	2900	3041	3049	3076	3238	3487	3762	4137	4618

Úspěšný rozvoj spolku v prvním desetiletí korunovalo od roku 1904 vydávání vlastního tiskového orgánu, „Mitteilungen des Beskidenvereines“. Dva ročníky Mitteilungen vyšly v Bílsku, od začátku roku 1906 redakce přesídlila do Těšína. Jejich periodicita se ustálila na šesti číslech ročně. Aktivní sekce Bílsko-Biala jako jediná vydávala i vlastní ročenku. Publikační činnost spolku rozmnožily mapy, pohlednice, propagační brožury a aktualizované průvodce.

BV se pokoušel přispět i ke zdravotní péči o děti z ostravské průmyslové oblasti. Od roku 1903 pořádala vítkovická sekce v Horní Čeladné letní tábory pro děti zaměstnanců Vítkovických železáren.²⁷ Rok od roku se počet zúčastněných zvyšoval. Generální ředitel Vítkovických železáren Friedrich Schuster, který se svou manželkou pravidelně přispíval na charitativní účely,²⁸ přesvědčil velkopodnikatele Rothschilda a Gutmanna, aby jejich závod na stavbu dětské zotavovny věnoval 100 000 korun. Budova vznikla za spolupráce vítkovické sekce BV na Mazáku pod Lysou horou a zdůraznila sociální ohled v aktivitách spolku.²⁹

Své nákladné projekty samozřejmě spolek nemohl financovat pouze z členských příspěvků. Štědrými dary přispívala řada mecenášů. Edvard Parma z PJR si posteskl, jak se německý spolek může spolehnout na „...veliké příjmy od svých členů“ a jak „každý Němec pokládá za svou povinnost spolek ten podporovati“.³⁰

BV byl personálně úzce propojen s městskými zastupitelstvy v sídlech sekcí, těšil se přízni německých finančních ústavů, ochotně poskytujících půjčky i peněžní dary, ale zejména se spoléhal na hospodářsky silné průmyslové podniky regionu. Vítkovická sekce např. využívala podpory majitelů Vítkovického horního a hutního těžířstva rodin Rothschildů a Gutmannů. V jejím výboru držela většinu skupina nikoli bezvýznamných úředníků Vítkovických železáren.³¹ Další oporu BV představovala hraběcí rodina Wilczků, jejichž dlouholetým právním zástupcem byl první předseda BV Karl Richter. Moravskoostravská sekce každoročně posílala děti svých členů na zámek hrabat Wilczkových v Dobroslavicích, kde je hraběnka Wilczková hostila a obdarovávala.³² Také wilczkovský zámek v Porubě vítal na počátku dvacátého století dětské tábory pořádané BV. V neposlední řadě se spolku dostávalo subvencí schválených slezským zemským sněmem a podpory moravského zemského sněmu.³³

V prvních letech Československa poskytly BV vysoké částky na rozšíření Ostravské chaty Vítkovické kamenouhelné doly (10 000 Kč), Vítkovické železářny (5 000 Kč) či Kamenouhelné doly v Orlové-Lazech (5 000 Kč). V roce

1926 přispěly Ostravsko-karvinské doly na tentýž účel 15 000 Kč.³⁴

Také samotní členové spolku byli schopni do jeho pokladny přispět více, než činil stanovený příspěvek. Až do prvního desetiletí dvacátého století byla beskydská organizovaná turistika záležitostí vyšších a středních měšťanských vrstev a inteligence. I Edvard Parma píše, že v počátcích pěstovali turistiku „obzvláště studenti a jiní inteligenti“.³⁵ Členstvo BV tvořila podle dostupných pramenů převážně technická inteligence, byrokracie, pedagogové, právníci a podnikatelé. Není snadné určit jejich politickou orientaci, avšak fakt, že první i poslední předseda spolku před první světovou válkou (Karl Richter, Leonhard von Demel) byli aktivními členy německé pokrokové strany, nám dovoluje právě jí připsat nemalý vliv.

První dělnickou turistickou organizací v monarchii byli roku 1895 ve Vídni založení „Die Naturfreunde“. Do „držav“ BV začaly pobočky na sociálně demokratickou stranu napojených Naturfreunde pronikat na počátku 20. století. V roce 1905 se ustavil jejich odbor v Bílsku a roku 1909 v Těšíně.³⁶

Beskydská turistika ve znamení národnostního boje

Přinejmenším stejně palčivý problém jako sociální nerovnost představovaly mezi turisty národnostní třenice. Rozpory mezi slovanským obyvatelstvem a BV vyostřoval takřka fyzický charakter získávání území pro potřeby spolku, jeho protěžování příslušníky habsburského rodu a podpora ze strany většinou německých či německy smýšlejících hospodářských špiček.

Slovanské obyvatelstvo horských vsí si spolek pokoušel naklonit finančními příspěvky školám či vánočními nadílkami pro děti. Předáci BV horaly přesvědčovali, že si službami „letňákům“,

Pohlednice připomíná zakladatele německého turistického spolku Beskidenverein prof. Johanna Hadaszczoka a otevření po něm pojmenované útulny na Slaviči 18. 6. 1899.

Ilustrace z knihy Beskydy a Pobeskydí 1895-1939

Interiér turistické chaty Skalka, jejíž slavnostní otevření se uskutečnilo 7. 10. 1928. Ilustrace z knihy Beskydy a Pobeskydí 1895-1939

jak se zde turisté nazývali (v protikladu k výrazu „lufták“, který byl pocíťován jako pražský),³⁷ mohou přilepšit.

Činnost německého spolku v převážně slovanském území přesto přinášela časté národnostní střety. Když BV otevřel Chatu arcivévodý Albrechta na Lysé hoře, ocenil český tisk její estetické i praktické hodnoty a podnikavost spolku. Ohradil se však proti jednojazyčně provedenému názvu chaty a zejména proti vesměs německému turistickému značení. Ceníky a nápisy uvnitř budovy pak byly spíše ze zistných důvodů vyhotoveny dvojjazyčně – německy a špatnou češtinou.

Atmosféře otevřené nesnášenlivosti mezi Čechy a Němci odpovídal i tehdejší přípitek prvního předsedy BV Richtera, který prohlásil, že duch spolku má zůstat německým, protože utrakvismus je zárodkem rozpadu a nerozhodnost a dvojakost největším zlem, a „*proto nechť pokračuje Beskidenverein a vzkvétá na dráze němečtví!*“ Noviny Těšínské našly Richtera a celý BV z německé propagandy, načež se mezi českým listem a německou Silesií strhla přestřelka nevybíravých obvinění.³⁸ Češi požadovali, aby německý spolek respektoval dvojjazyčnost ve značení tak, jak ji uznávaly české spolky v německých oblastech. Němečtí turisté přesto nadále nahrazovali původní pomístní názvy německými.

Paradoxně se BV německým nacionálům nezdál ještě dost německý a pranýřovali jej za

sebemenší ústupek. List Ostrauer Zeitung uveřejnil článek „Undeutsches auf der Lysa“, v němž káral spolek za to, že pohlednice odesílané z jeho chaty na Lysé hoře nesou dvojjazyčné razítko. Když se BV bránil, že státní pošta je ze zákona povinna označovat zásilky dvojjazyčnými razítky, doporučil německý plátek schránku provozovanou státní poštou raději zrušit.³⁹

Mezi českými a německými turisty ovšem nešlo jen o boj, nýbrž i o vzájemné ovlivňování. Příležitostně si BV dokonce pochvaloval spolupráci s českými kolegy.⁴⁰ I samotné heslo DÖAV „Mit Herz und Hand für's Alpenland“ posloužilo stejně dobře BV, jenžrazil slogan „Herz und Hand für's Beskidenland“, jakož i PJR, která je kostrbatě parafrázovala slovy „Srdcem i hnáty za naše Karpaty“.⁴¹

Čeští turisté chápali řeku Ostravici jako hranici sféry vlivu německého spolku a s pomocí olomouckého arcibiskupství, jemuž patřilo hukvaldské panství na moravské straně řeky, se jim dařilo německou rozpínavost zastavit. PJR s obtížemi vykoupila útulnu u cyrilometodějské kaple na Radhošti jen proto, že o ni projevil zájem BV.⁴² Stejně tak se Jednota postavila místecké sekci BV v oblasti Smrku, který coby moravská hora patřil už do její spádové oblasti.⁴³

Olomoucké arcibiskupství řešilo střety českého a německého zájmu na svých statcích kompromisem. V červnu 1894 žádal BV Ústřední správu arcibiskupských statků v Kroměříži o udělení práva značkování turistických stezek na Ondřejníku za příslib použití dvojjazyčných tabulek. Zároveň požádal o povolení vystavět na Ondřejníku chatu. Za úmysl BV se přimlouval i správce hukvaldského panství s odůvodněním, že stávající útulna na Ondřejníku je už rozpadlá. Poněvadž však o stejné území projevila zájem i PJR, vyhnulo se ředitelství arcibiskupských statků konfrontaci, samo útulnu zprovoznilo a otevřelo ji oběma spolkům. O rok později zamýšlela novojičínská sekce BV postavit chatu na Javorníku, před čímž však olomouckého arcibiskupa varovala PJR. Navrhla dokonce, aby i tento spor vyřešil arcibiskup kompromisem. Ten české žádosti vyhověl a zřídil na Javorníku chatu otevřenou jak německému, tak českému spolku.⁴⁴

Funkcionáři BV považovali německé etnikum za nositele vyšší kultury a nechápali výlevy hněvu jimiž je Češi a Poláci častovali. Poláci prý ničili německé turistické značky a svalovali označené kameny do údolí. Ve zprávě o německé chatě na Babiej górze jsou ironicky kritizováni i Češi: „*Jednou za uherský rok zaběhne se na Babiú góru i nějaký ten syn z království dvouocasého lva, nechá si za levný*

peněz... chutnat a na odchodu napíše do návštěvní knihy pár sprostáren o jejich zakladatelích a provozovatelích.⁴⁴⁵ Na podobnou bezohlednost si ovšem stěžovali i Češi.

Další olej do ohně národnostních rozporů v Beskydech přililo založení polského turistického spolku. Polskie Towarzystwo Turystyczne „Beskid“ se sídlem v Těšíně vzniklo roku 1910 a za pole své působnosti si vybralo Těšínské Beskydy. Konflikt s BV byl nevyhnutelný, když si polský spolek jako první cíl vytknul vystavění vlastní chaty. Koupil pozemku na Stožku ještě překazila těšínská komora, avšak v červenci 1913 turistický spolek Beskid přece jen otevřel útulnu na Ropičce. Když budova v dubnu 1918 vyhořela, směřovalo podezření přirozeně k Němcům. Ukázalo se však, že ji úmyslně podpálil její správce, poté co vystěhoval mobiliář, který se pak v okolí Bohumína pokusil rozprodat.⁴⁶

Přes dílčí emancipaci se českým a polským spolkům do konce první světové války nepodařilo výrazněji výsadní postavení BV v Těšínských Beskydech narušit a bylo zapotřebí hlubokých politických změn, aby se i v turistice začala respektovat národnostní proporcionalita.

Teritoriální původ turistů v Těšínských Beskydech před první světovou válkou

V roce 1902 překročil počet členů 11 sekcí BV už tři tisícovky. Do roku 1915 pak počet sekcí vzrostl na 18 s více než pěti tisíci členy. Pro srovnání: PJR čítala roku 1916 zhruba tisíc členů, Krkonošský spolek (Riesengebirgsverein) měl roku 1915 jen 1 289 členů, silný MSSGV hlásil roku 1913 3 913 členů. Ani celostátní Klub československých turistů (KČST) se v době vzniku Československa nemohl pochlubit více než 5 000 členy.⁴⁷ BV tak v předválečném období patřil k vůbec nejpočetnějším turistickým organizacím v Českých zemích.

Pokusy BV zachytit se v západním Slezsku sice ztroskotávaly – v roce 1898 založená opavská sekce se záhy rozpadla⁴⁸ a bílovecký odbor po většinu času živořil na hranici přežití – a ani výzvy k založení vídeňské sekce nenalezly ohlas,⁴⁹ nicméně spolek expandoval v těšínském a pruském Slezsku. Nejsilnější ze spolkových odborů, Bílsko-Biala, měl v době svého největšího rozkvětu přes tisíc členů. Hornoslezský průmyslový region se stal významným rezervárem jeho členstva.

Roku 1915 se BV skládal z osmi sekcí v pruském Slezsku (Ratiboř, Katovice, Bytom, Myslowice, Huta Królewska, Pština, Rybnik a Vratislav), pěti ve Slezsku rakouském (Bílsko-Biala, Těšín, Frýdek, Bílovec a Bohumín) a pěti

Hadaszczkova útulna náležející spolku Beskidenverein, (kolem r. 1930) Morávka. Ilustrace z knihy Beskydy a Pobeskydí 1895-1939

na Moravě (Moravská Ostrava, Vítkovice, Místek, Frýdlant a Nový Jičín). Podíl říšských Němců na členstvu BV na počátku první světové války činil přibližně 2/3, rakouských Slezanů bylo zřejmě o něco méně, Moravané tvořili asi 1/4 všech členů.

Vyvstává před námi též otázka, odkud turisté do zařízení BV přicházeli. Samozřejmě, že většinu tvořili obyvatelé Předlitavska, zejména Moravy a Slezska, a to včetně Čechů a Poláků. Každoročně musíme mimo jiné počítat i s několika desítkami Vídeňanů. Ovšem např. do chaty na Szyndielni přicházel zhruba každý čtvrtý až pátý návštěvník z Německa, což vcelku odpovídalo podílu říšských Němců na členstvu bílské sekce BV.

Také v ostatních objektech BV převládali mezi osobami pocházejícími ze zemí mimo Předlitavsko říšští Němci. Druhou nejpočetnější skupinou byli hosté z uherské části monarchie. Poměrně často se před první světovou válkou v Beskydech objevovali turisté z Ruska – pravděpodobně z polského záboru. Výjimku nepředstavovali ani Angličané a Francouzi. Občas se v chatách BV ubytoval i Ital či Američan.

Návštěvníci ze zemí mimo Předlitavsko nocující v Chatě arcivévody Albrechta na Lysé hoře v letech 1903-1913.⁵⁰

Německo	1218
Uhry	321
Rusko	79
Velká Británie	24
Francie	12
Itálie	8
Bosna a Hercegovina	6
Švédsko	2
Rumunsko	1
celkem	1671

Ostravská chata na západním svahu Lysé hory byla vybudována moravskoostravskou sekcí spolku Beskidenverein. (kolem r. 1912)

Ilustrace z knihy Beskydy a Pobeskydí 1895-1939

Na obzvláště frekventovanou chatu na Szyn-dielni zavítalo i nemálo návštěvníků ze Skandinávie. Jen příležitostně poctili beskydské hřebeny svou návštěvou obyvatelé balkánských zemí (zejména Rumunska a Bosny a Hercegoviny), výjimečně pak Švýcaři, Nizozemci a Belgičané.⁵¹

Těšínská část Beskyd tedy na počátku 20. století přitahovala kromě rakousko-uherských občanů i značný počet návštěvníků ze Slezské nížiny, menší skupinky hostí pak přijížděly ze západní a severní Evropy. Balkán a Amerika byly zastoupeny jen okrajově.

Vypuknutí první světové války znamenalo pro turistiku počátek temného období. BV navíc v lednu 1915 zasáhla smrt předsedy spolku, poslance říšské rady a starosty města Těšína Leonharda von Demela, jenž vedení převzal po Aloisu Steinerovi roku 1902. Po Demelovi se na krátkou dobu předsedou stal Karl Melcher, po jehož odchodu z Těšína se funkce ujal zástupce starosty Arthur Gabrisch. Vlastní turistická aktivita spolku byla utlumena. BV však během války organizoval sbírky pro vojáky na frontě. Jediná válečná valná hromada se konala 3. února 1916 v Těšíně.⁵²

Členů BV během války rapidně ubývalo. Koncem roku 1916 klesl například počet členů moravskoostravské sekce na polovinu oproti předválečnému stavu. Stabilizaci přinesl spolku až počátek dvacátých let.⁵³ To už ale BV existoval s novou tváří ve zcela nových podmínkách. Válečné a těsně poválečné škody přitom nepostihly spolek zdaleka tolik, jako rozdělení Těšínska mezi Československo a Polsko, které přinutilo činovníky BV, aby druhou

epochu existence spolku postavili na jiných základech.

Druhá kapitola dějin Beskidenverein (1918-1938)

Německý turistický spolek BV stál před první světovou válkou u počátků organizované turistiky v těšínské části Beskyd. Nové politické poměry po roce 1918 si vynutily zásadní změny v jeho organizaci. Nejpočetnější sekce spolku se sídlem v Bílsku se po úpravě hranic mezi Československem a Polskem ocitla mimo území republiky, jakož i hlavní sídlo BV, ležící v polské části Těšína.

Proto musela valná hromada okleštěného BV, konaná 19. prosince 1920 ve Vítkovicích, nejprve přenést spolkovou centrálu do Československa. Byla jí jednohlasně zvolena Moravská Ostrava. Předsedou se stal Dr. Karl Ott z Bohumína, který funkci zastával až do své smrti roku 1934. Od počátku vystupoval velice aktivně místopředseda spolku, vrchní inspektor Vítkovických železáren Ing. Heinrich Kresta. Jelikož během války přestal vycházet tiskový orgán BV, bylo na návrh Ing. Kresty odhlášováno prohlášení periodika Karpathenverein „Turistik und Alpinismus“ za spolkový časopis.⁵⁴ Teprve v roce 1938 se BV nakrátko podařilo obnovit vydávání vlastních Mitteilungen jako přílohy časopisu „Deutsches Bergland“.

Ke ztrátě sekcí v Polsku a Německu přibýlo rozpuštění frýdlantského odboru, na druhé straně se podařilo obnovit opavskou sekci. Nově vznikly místní organizace v Kopřivnici, Karvině, Fryštátě a Jablunkově (ta se však už

koncem dvacátých let nepřipomíná). Později byl založen ještě odbor ve Fulneku.⁵⁵

V Německu zůstala zpočátku nejaktivnější vratislavská místní skupina BV, která se stala součástí českými úřady pozorně sledovaného svazu „Arbeitsgemeinschaft der schlesischen Gebirgsvereine“.⁵⁶ Celkově ovšem říšský BV zažíval po přetrhání vazeb s novým centrem rychlý úpadek. V roce 1928 byl dokonce český BV nucen uvažovat o podpoře novému založení říšskoněmeckého Beskydského spolku.⁵⁷ Polský BV si vedl přece jen lépe. Poté, co se ubránil snahám o přivtělení k polskému tatranskému spolku, vytvořil roku 1928 v Bílsku „Verband der deutschen Beskidenervereine in Polen“ s cílem zakládat nové místní organizace.⁵⁸

Srovnání početnosti sekcí v roce 1906 a 1926⁶⁰

	1906	1926		1906	1926		1906	1926
Bílovec	58	50	Karviná	–	170	Nový Jičín	97	163
Bohumín	–	129	Kopřivnice	–	90	Opava	–	36
Frýdek	261	393	Místek	120	106	Těšín	530	917*
Fryštát	–	100	Mor. Ostrava	406	600	Vítkovice	286	727

Klíčový význam pro činnost BV měla v prvních letech samostatného Československa mezistátní jednání s Polskem, týkající se československo-polské smlouvy o turistice. Tzv. krakovský protokol ze 6. května 1924 obsahoval mj. i rozhodnutí, že polský a československý komisař v mezinárodní rozhraničovací komisi doporučí svým vládám, aby uzavřely konvenci o turistice v hornaté části československo-polských hranic.⁶¹ Konečná verze smlouvy, platná od června 1926, zřizovala pásmo po obou stranách vzájemné hranice, v němž se mohli turisté volně pohybovat na základě propustek vydávaných určenými turistickými spolky v Polsku a Československu.⁶² Avšak už na poradě na ministerstvu veřejných prací 6. června 1924 padlo rozhodnutí, že by tato výhoda měla být přiznána pouze KČST a PTT, neboť by bylo z politických důvodů nevhodné svěřit tak značné pravomoci spolkům jiné národnosti.⁶³ Revizi tohoto rozhodnutí věnoval BV velkou pozornost až do roku 1938. Privilegované kluby si samozřejmě vydáváním propustek (turistických pasů, polsky „beskidówek“) získávaly mnoho příznivců, čímž se německé oddíly cítily být poškozovány.

Právě přehodnocení turistické smlouvy figurovalo na prvním místě v programu „Arbeitsgemeinschaft der ostdeutschen Gebirgsvereine“. Pracovní společenství vzniklo na počátku roku 1928 v rámci HDGW a zahrnovalo BV, MSSGV a Karpathenverein, jakož i hornoslezské horské spolky a BV v Polsku. Zásady spo-

Československý BV se jako většina významnějších německých spolků svého druhu stal členem ústřední organizace „Hauptverband deutscher Gebirgs- und Wandervereine“ (HDGW) se sídlem v Ústí nad Labem, založené roku 1920. Po úbytku členstva polských a říšských sekcí už nemohl soutěžit s nejpočetnějšími německými turistickými spolky. V roce 1925 čítal třikrát méně členů než MSSGV, činný v Jeseníkách. Po dobu první republiky se svou početností řadil na sedmé až osmé místo mezi německými turistickými organizacemi. Nejpočetnějšími sekcemi se mohl pochlubit Těšín, Vítkovice, Moravská Ostrava a Frýdek, ke středně velkým náležel Nový Jičín a Karviná.⁵⁹

lupráce byly dohodnuty 6. ledna 1928 v Českém Těšíně. Zástupci spolků se zavázali, že se za účelem řešení společných záležitostí budou každé čtvrtletí scházet.⁶⁴

Už o tři roky dříve podepsal BV s Karpathenvereinem smlouvu o vzájemném uznávání slev. Podobnou dohodu měl BV i s polským BV v Bílsku, Alpským spolkem Donauland a pražským Klubem dělnických turistů. Proti zvláštní roční známce poskytoval členům BV slevy i MSSGV a Kladecký horský spolek (Glatzer Gebirgsverein).⁶⁵

V zapojení BV do celostátních struktur hrál důležitou roli také „Hauptverband deutscher Wintersportvereine“ se sídlem v Liberci. Polovinu členských oddílů v jeho Beskydském kraji tvořila oddělení zimních sportů při jednotlivých sekcích BV – ve Vítkovicích, Těšíně, Bohumíně, Kopřivnici, Frýdku, Místku, Karvině a Moravské Ostravě.⁶⁶ Trend ovšem směřoval spíše k vydělování zimních sportů z turistiky. Tohoto problému se dotknul i Ing. Kresta na ustavující schůzi Pracovního společenství východoněmeckých horských spolků v roce 1928.⁶⁷

Stavební aktivita BV se po několika letech existence ČSR znovu probudila k životu, ačkoli bez dřívější podpory těšínské komory už nedosáhla předválečného rozsahu. Spolek nejprve přikročil k výstavbě chaty na Čantoryji, zničené koncem roku 1918. Její znovuvytvoření proběhlo v roce 1923. Téhož roku mohla být fakticky započata stavba nové chaty na Bílém Křížci, jejíž základní kámen byl položen už v červenci 1914.

Válka a poválečné události způsobily, že vítkovická sekce tzv. Druhý dům na Bílém Kříži otevřela až 13. září 1924. Vítkovický BV, podporovaný železárnami, si mohl dovolit vynaložit na stavbu budovy, která už byla označována jako horský hotel, částku 1 750 000 Kč.⁶⁸

Další velký stavební podnik představovala rozsáhlá přestavba Ostravské chaty. Značný díl nákladů pokryly půjčky rodiny Karla Stikara, předsedy moravskoostravského odboru. Rozšířená chata byla otevřena v říjnu 1926.⁶⁹ Dne 7. října 1928 otevřela těšínská sekce za pouhé tři měsíce zbudovanou chatu na Skalce.⁷⁰

Od ambiciózního projektu přístavby k chatě na Lysé hoře (název se změnil na Slezskou chatu) však bylo pro přetrvávající hospodářskou krizi upuštěno ve prospěch mnohem skromnějšího rozšíření. Koncem dvacátých let se dokonce v souvislosti s Lysou horou hovořilo o projektu lanové dráhy.⁷¹ Hadaszczokova útulna na Sla-

viči, kterou převzal od vítkovické sekce odbor v Bohumíně, byla opravena v roce 1936.

Poté, co v noci z 18. na 19. ledna 1936 zcela vyhořel hotel na Bílém Kříži, přistoupila vítkovická sekce urychleně ke stavbě v pořadí už třetí chaty na Bílém Kříži. Moderně architektonicky řešený horský hotel měl být otevřen už 27. září následujícího roku, avšak státní smutek po smrti T. G. Masaryka slavnost posunul na 12. října 1937.⁷²

Na příkladu chat na Bílém Kříži a Lysé hoře se můžeme zaměřit i na teritoriální původ turistů navštěvujících objekty BV v meziválečném období. Zjistíme zejména značný počet návštěvníků z obnoveného Polska. V důsledku poválečných hraničních změn a zvoleného teritoriálního kritéria není dost dobře možné srovnání s dobou před první světovou válkou. Snad jen menší počet návštěvníků z Británie, Francie a Itálie je zjevný.

Zabranění návštěvníci nocující ve Slezské chatě na Lysé hoře a v hotelu na Bílém Kříži v letech 1919-1929.⁷³

	Lysá hora	Bílý Kříž	součet
Polsko	804	1012	1816
Německo	336	389	725
Rakousko	153	249	402
Maďarsko	131	6	137
Rumunsko	–	27	27
Velká Británie	6	5	11
Francie	5	5	10
USA	2	5	7
Bulharsko, Řecko nebo Království SHS	–	3	3
Amerika (mimo USA)	–	1	1
Asie, Afrika nebo Austrálie	–	1	1
Rusko	–	1	1
celkem	1437	1704	3141

V období let 1918-1938 se BV opakovaně zabýval příčinami nízkého přírůstku, či dokonce úbytku členstva. Za hlavní důvod označovali funkcionáři spolku opomenutí BV při povolení vystavovat turistické pasy. Další důvod byl spatřován v nedostatečné práci s mládeží. Na valné hromadě roku 1927 bylo proto rozhodnuto podporovat mládež cenovými úlevami v turistických chatách.⁷⁴ Ing. Kresta, jenž byl roku 1934 po zemřelém Dr. Ottovi zvolen předsedou, kritizoval přístup spolku k mládeži na valné hromadě vítkovické sekce roku 1935. Právě většímu přílivu mládežnických členů přičítal rychlejší růst českých turistických organizací. Českou agitaci ve školách dával německým turistům za vzor.⁷⁵

BV se snažil získávat nové členstvo také moderní prezentací své činnosti. V květnu 1933 například v ostravském Německém domě uvedl němý film „Wir und die Beskiden“.⁷⁶ Beskydy měly mezi obyvateli regionu popularizovat také

fotografické soutěže s turistickou tematikou. Ve třicátých letech navíc Pracovní společenství BV, MSSGV a Karpathenvereinu zavedlo pravidelné páteční turistické zpravodajství v ostravském německém rozhlasovém vysílání.⁷⁷

S rostoucím ohrožením republiky byly pochopitelně i aktivity BV podrobněji sledovány státními orgány. Po rozpuštění, resp. zastavení činnosti DNP a DNSAP podniklo ostravské policejní ředitelství prověrku v bohumínské sekci. Zjistilo, že nikdo z výboru ani převážná většina členů ve zmíněných stranách organizována nebyla.⁷⁸ Na valné hromadě BV v říjnu 1937 dokonce předseda Kresta ocenil zemřelého T. G. Masaryka jako „velkého filosofa, který vždy usiloval o zmírnění protikladů a smíření národů“.⁷⁹

Na pravdě se nezakládala ani zpráva rozšířená mezi českým obyvatelstvem, že na hvězdicovém pochodu s ohniskem na Lysé hoře, který 14. srpna 1938 uspořádal frýdecký odbor BV,

byly zpívány protistátní písně a celá akce sloužila jako noční sraz Němců. Setkání mělo za úkol pozvednout obrat chaty, která toho času nebyla navštěvována českými, ani židovskými turisty.⁸⁰

Zanedlouho ovšem na základě mnichovské dohody došlo k obsazení části Těšínska Polskem. Zbytek se pak v březnu 1939 stal součástí Protektorátu Čechy a Morava a po porážce Polska se celého Těšínska zmocnilo Německo. Výnosem říšského protektora z 26. září 1939 byl hlavní spolek BV prostřednictvím Župního svazu Sudety se sídlem v Ústí nad Labem začleněn do „Reichsverband der Deutschen Gebirgs- und Wandervereine“. V roce 1940 se BV nově konstitoval. Jeho nové sídlo leželo v Katovicích a vůdcem spolku se stal zemský hejtman Kate.⁸¹ Dne 20. dubna 1943 byl hlavní spolek BV se sídlem v Moravské Ostravě vyškrtnut ze spolkového rejstříku. Místní skupiny byly rozpuštěny výnosem ministerstva vnitra ČSR ze dne 20. června 1945.⁸²

Závěr

BV za svou více než padesátiletou existenci otevřel Těšínské Beskydy moderní turistice. Národnostní spory vtiskly jeho soupeření s českými a polskými spolky bojovný charakter. V období rakousko-uherské monarchie spolek nerespektoval zásady dvojjazyčnosti a jeho funkcionáři podléhali představě o nadřazenosti německé kultury. Přesto byla všeobecně oceňována jeho akceschopnost. Dokázal vybudovat řadu moderních turistických zařízení, využívaných i po znárodnění německého majetku po druhé světové válce. Kromě ryze turistických aktivit podporoval BV také sociálně potřebné, pořádal osvětové a zábavní akce.

V první etapě své činnosti před rokem 1918 patřil BV k nejpočetnějším turistickým organizacím v Českých zemích. Využíval přízně

habsburských majitelů komorních statků na Těšínsku. I v meziválečném období trvala podpora německých podnikatelů a finančních ústavů. Po vzniku Československa byl BV těžce postižen rozdělením Těšínska mezi ČSR a Polsko. Změna hranic přivodila spolku ztrátu až poloviny členstva a omezení jeho pole působnosti. V období první republiky byl BV nucen slevit ze svého německého nacionalismu a nahradit německé značení českým nebo dvojjazyčným. Prameny nedosvědčují, že by se výrazněji podílel na rozvratu republiky.

Druhá světová válka přinesla začlenění spolku do říšskoněmecké organizace a posléze jeho znovukonstituování se sídlem mimo území předmnichovského Československa. Roku 1945 BV výnosem ministerstva vnitra po dvaapadesáti letech zanikl. Poznání jeho činnosti přispívá dílem ke zpracování nesmírně bohatého spolkového života německé menšiny v Českých zemích a zároveň přibližuje jeden ze způsobů, jakým severomoravští a slezští Němci od konce 19. století trávili svůj volný čas.

Sál útulny Arcivévody Albrechta na Lysé hoře pojmenovaný na památku E. Wanitschka, předsedy frýdeckého odboru spolku Beskidenverein. (kolem r. 1912)

Illustrace z knihy Beskydy a Pobeskydí 1895-1939

POZN MKY

- 1 Teprve v posledních pěti letech byl Beskidenverein reflektován v odborných studiích. K BV, sekce Moravská Ostrava viz - DANĚK, Radoslav: *Beskydské turistické spolky v Moravské Ostravě a jejich činnost v letech 1893-1938*. In: Ostrava. Svazek 19. Ostrava 1999, s. 218-239. Beskydským turistickým objektům se věnoval též: *Turistické chaty a útulny v Beskydech před rokem 1938*. In: Ostrava. Svazek 20. Ostrava 2001, s. 211-241. K beskydské turistice srov. též - DANĚK, Radoslav: *Dějiny beskydských turistických spolků 1884-1938*. Diplomová práce. FF Ostravské univerzity. Ostrava 1998.
- 2 Mährisch-schlesischer Grenzbote, 25.2.1883, č. 8, s. 2.
- 3 Mährisch-schlesischer Grenzbote, 15.1.1885, č. 5, s. 2.
- 4 PARMA, Edvard: *Tricet let práce Pohorské jednoty „Radhošť“ ve Frenštátě pod Radhoštěm*. Kroměříž 1915, s. 20.
- 5 HADASZCZOK, Johann: *Ausflüge in die Umgebung von Friedland nebst Führer auf der Städtebahn*. Wien-Moravská Ostrava-Olomouc 1891, s. 5.
- 6 *Beskidenvereinschronik*. In: Beskiden-Kalender 1963, s. 71.
- 7 *Gründung des Beskidenvereines*. In: Beskiden-Kalender 1963, s. 71.
- 8 Tamtéž, Mährisch-schlesischer Grenzbote, 5.2.1893, č. 16, s. 4-5.
- 9 Mährisch-schlesischer Grenzbote, 5.3.1893, č. 28, s. 3.
- 10 *Gründung des Beskidenvereines*, s. 72. - *Werden und Wirken des Beskiden-Vereines*. In: Beskiden-Verein 1893-1933. Moravská Ostrava 1933, s. 26.
- 11 HADASZCZOK, c.d., s. 20. - *Werden und Wirken...*, s. 23. - *Mitteilungen des Beskidenvereines (MdBV)*, roč. 4, 1907, č. 3, s. 34.
- 12 *Werden und Wirken...*, s. 27-28.
- 13 Tamtéž, s. 29. - *Beskidenvereinschronik*, s. 73-74.
- 14 *Hadaszczok, Johann*. In: *Ostschlesische Porträts*. Band II. Berlin 1996, s. 153.
- 15 *Beskidenvereinschronik*, s. 73.
- 16 KUHN, Walter: *Geschichte der deutschen Sprachinsel Bielitz (Schlesien)*. Würzburg 1981, s. 323. - *Werden und Wirken...*, s. 31.
- 17 MdBV, roč. 4, 1907, č. 4, s. 50.
- 18 Mährisch-schlesische Landeszeitung, 3.2. 1943, č. 34, s. 3. - MdBV, roč. 5, 1908, č. 2, s. 46.
- 19 *Werden und Wirken...*, s. 37. - *Beskidenvereinschronik*, s. 73-74. - MdBV, roč. 5, 1908, č. 2, s. 46.
- 20 *Werden und Wirken...*, s. 37.
- 21 MdBV, roč. 3, 1906, č. 1, s. 1.
- 22 ZA Opava, f. Policejní ředitelství v Moravské Ostravě (PŘMO) – spolkové spisy, sign. 146/5, kart. 924.
- 23 MdBV, roč. 4, 1907, č. 6, s. 82. - *Deutsches Bergland (DB)*, roč. 12, 1936, č. 7 až 8, s. 157-158.
- 24 MdBV, roč. 4, 1907, č. 1, s. 5. - POLEDNIK, Heinz: *Stolze Erinnerungen. Die Geschichte des Wintersportes in den Sudetenländern*. München s.d., s. 73.
- 25 KALUZA: *Der Bielitz-Bialaer Beskiden-Verein*. In: Beskiden-Kalender 1963, s. 76-77.
- 26 Převzato z MdBV, roč. 7, 1910, č. 3, s. 41.
- 27 MdBV, roč. 4, 1907, č. 1, s. 47.

- 28 Založili sirotčí nadaci, podporovali mj. prázdninové tábory, starobince apod. - Archiv akciové společnosti Vítkovice, f. Vítkovické horní a hutní těžířstvo, inv. č. 8859.
- 29 MdBV, roč. 7, 1910, č. 3, s. 44-45.
- 30 PARMA, c.d., s. 20.
- 31 ZA Opava, f. PŘMO – spolkové spisy, sign. 163, kart. 930.
- 32 MdBV, roč. 2, 1905, č. 3, s. 44.
- 33 *Beschlüsse des schlesischen Landtages II.* Opava 1904, s. 366. – MdBV, roč. 5, 1908, č. 2, s. 36.
- 34 *Gedenkschrift 1893-1933. Ortsgruppe Mährisch-Ostrau des Beskidenvereines.* Moravská Ostrava 1933, s. 30, 36.
- 35 PARMA, c.d., s. 6.
- 36 ZA Opava, f. Zemská vláda slezská - spolkové spisy, č. jedn. 12 831/1905, kart. 1396; č. jedn. 2866/1909, kart. 1404.
- 37 Noviny těšínské, 10.7.1895, č. 23, s. 5.
- 38 Noviny těšínské, 1.8.1895, č. 25, s. 5.
- 39 MdBV, roč. 7, 1910, č. 6, s. 114-115.
- 40 Např. s Pohorskou jednotou „Radhošť“. – *Werden und Wirken...*, s. 37.
- 41 PARMA, c.d., s. 15.
- 42 Tamtéž, s. 41.
- 43 MdBV, roč. 7, 1910, č. 1, s. 12.
- 44 ZA Opava, prac. Olomouc, f. Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž, sign. UR-E 7/IX-1, kart. 1414.
- 45 MdBV, roč. 6, 1909, č. 5, s. 90.
- 46 SIKORA, Stanisław: *Tradycje turystyki polskiej na Śląsku cieszyńskim.* In: Od PTT do PTTK. 75 lat turystyki polskiej na Ziemi cieszyńskiej 1910-1985. Cieszyn 1985, s. 16.
- 47 *Padesát let Klubu československých turistů.* Praha 1938, s. 44.
- 48 *Beskidenvereinschronik*, s. 73.
- 49 MdBV, roč. 3, 1906, č. 1, s. 2.
- 50 Vypočteno na základě statistiky cizineckého ruchu. - SOKA Frýdek-Místek, f. Okresní úřad Frýdek, kart. 455.
- 51 MdBV, roč. 6, 1909, č. 4, s. 71. – MdBV, roč. 7, 1910, č. 3, s. 50. – MdBV, roč. 8, 1911, č. 6, s. 114.
- 52 *Gedenkschrift 1893-1933...*, s. 25. - *Werden und Wirken...*, s. 41.
- 53 ZA Opava, f. PŘMO - spolkové spisy, sign. 120, kart. 912.
- 54 ZA Opava, f. PŘMO - spolkové spisy, sign. 1389, kart. 1107. – *Gedenkschrift 1893-1933...*, s. 28.
- 55 DB, roč. 5, 1929, č. 1, s. 20. – DB, roč. 12, 1936, č. 3, s. 61. – *Werden und Wirken ...*, s. 43.
- 56 SOKA Frýdek-Místek, f. Okresní úřad ve Frýdku – prezidiální spisy, sign. pres. 149, kart. 46.
- 57 DB, roč. 3, 1928, č. 10, s. 228.
- 58 KALUZA: c.d., s. 76-77.
- 59 Srov. DB, roč. 1, 1925, č. 7, s. 159. – DB, roč. 2, 1926, č. 3, s. 86. – DB, roč. 5, 1929, č. 1, s. 19-20.
- 60 Sestaveno na základě MdBV, roč. 7, 1910, č. 3, s. 41 a DB, roč. 2, 1926, č. 3, s. 86.
- 61 SOKA Frýdek-Místek, f. Okresní úřad ve Frýdku – prezidiální spisy, sign. pres. 383, kart. 24.
- 62 Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 9.6. 1926, částka 44, s. 388.
- 63 SOKA Frýdek-Místek, f. Okresní úřad ve Frýdku – prezidiální spisy, sign. pres. 383, kart. 24.
- 64 DB, roč. 3, 1928, č. 10, s. 228.
- 65 *Die Schlesischen Beskiden, ČSR.* Die Schutzhäuser und das Arbeitsgebiet des Beskidenvereines. S.l. 1930, s. 2-3.
- 66 *Jahrbuch des Hauptverbandes der deutschen Wintersportvereine in der Tschechoslowakischen Republik 1931.* Jablonec nad Nisou 1930, s. 164-165. – DB, roč. 4, 1929, č. 9, s. 215.
- 67 DB, roč. 3, 1928, č. 10, s. 228.
- 68 *Beskidenvereinschronik*, s. 74.
- 69 ZA Opava, f. PŘMO – spolkové spisy, sign. 120, kart. 912. – *Gedenkschrift 1893-1933*, s. 36.
- 70 DB, roč. 4, 1928 č. 7, s. 166.
- 71 Základní kámen k přístavbě byl položen 30. července 1933. – DB, roč. 9, 1933, č. 4-5, s. 81. Původní projekt viz DB, roč. 8, 1932, č. 4, s. 79. - DB, roč. 5, 1929, č. 5, s. 119.
- 72 *Beskidenvereinschronik*, s. 74.
- 73 Vypočteno na základě statistiky cizineckého ruchu. - SOKA Frýdek-Místek, f. Okresní úřad Frýdek, kart. 455.
- 74 DB, roč. 6, 1930, č. 5, s. 115. - DB, roč. 3, 1927, č. 2, s. 42.
- 75 ZA Opava, f. PŘMO – spolkové spisy, sign. 163, kart. 930.
- 76 ZA Opava, f. PŘMO – spolkové spisy, sign. 120, kart. 912.
- 77 DB, roč. 10, 1934, č. 6-7, s. 128.
- 78 ZA Opava, f. PŘMO – spolkové spisy, sign. 1389, kart. 1107.
- 79 Silesia, 26.10. 1937, č. 245, s. 4.
- 80 SOKA Frýdek-Místek, f. Okresní úřad ve Frýdku – prezidiální spisy, sign. pres. 503, kart. 46. (relace četnické stanice v Hamrovicích z 18.8. 1938)
- 81 *Beskidenvereinschronik*, s. 75.
- 82 ZA Opava, f. PŘMO – spolkové spisy, sign. 146/5, kart. 924. – sign. 120, kart. 912. – sign. 1389, kart. 1107.

Z historie Havířova v letech 1968-1969

Daniel Liszok

Havířovské jaro 1968

Pokus o vybudování „socialismu s lidskou tváří“, který bývá zpravidla velmi nepřesně nazýván obdobím „pražského jara“, se odehrával téměř na celém území ČSR a nevyhnul se samozřejmě ani Havířovu. Proreformní síly, které se zformovaly v „socialistickém městě“, reprezentovali zejména akademický malíř Rudolf Prokop (mezi reformisty patřil k nejradikálnějším), Michael Kautský, Jarmila Svobodová, Evelína Okleštková, redaktori Hlasů Havířova (HH) Jan Ondráček (v době normalizace spáchal sebevraždu), Julius Tovaryš a Vlastimil Obluk, Jan Tatar a Hana Kuchařová, učitel na sportovní škole Stanislav Krajina ze Suché, předseda MěV NF pplk. Josef Hvězda, Radim Prokop (usiloval o vznik statutárního města, kandidát NF na primátora), Leoš Stolařík, výtvarníci Zdeněk Kučera a Pavel Hlavatý.

Jednoznačně podporovali reformisty studenti havířovského gymnázia. Naopak na učilištích panovala spíše apatie, mnozí nedostatečně kvalifikovaní pedagogové pěstovali u učňů spíše toleranci k režimu, převládala tu vyčkávací taktika.¹ Konzervativní pozice zastávali „zasloužilí“ komunisté Dubánek, pracovník MěstNV Vilém Přeček a zejména tajemník ÚV KSČ Drahomír Kolder.²

Aktivizace veřejnosti přicházela zvenčí, záhy však nacházela ohlas i ve městě. Březnový mítink v kinosále „Radost“, jehož se zúčastnili představitelé „obrodného procesu“ na Ostravsku, se ještě nesetkal s větším zájmem veřejnosti, další akce – např. květnová beseda s profesorem Eduardem Goldstückerem, se již nesly ve znamení reformních idejí. Horlivě podporovaly jejich šíření zejména články redaktorů Hlasů Havířova Hany Kuchařové a dalších. Dovídáme se z nich na příklad, že okresní

a městské konference KSČ byly poznamenány „*starým duchem, je třeba svolat novou konferenci a bez jakékoli cenzury pouštět na veřejnost, co je nového*“. V článku „Jen čestně“ (pod šifrou –taj–) autor konstatuje, že „*tato demokracie je ten nejčestnější program našich idejí*“ a hovoří o konci doby „temna“. Koncem dubna byla veřejnost ve městě překvapena pokusem o demonstraci studentů, jejíž záměr nebyl na první pohled nijak radikální - průvod se za spontánních výkřiků proti válce ve Vietnamu a za mír ve světě přesouval k budově MěstNV. Oficiální průběh vystoupení studentů doprovázela improvizovaná hesla, která napovídala více o jejich smýšlení a požadavcích, např. „*Co je se smrtí Jana Masaryka?*“ V prvomájovém průvodu upoutali studenti gymnázia pozornost transparentem s heslem „*Zrušte politická sanatoria*“.³

„Obrodný proces“ vytvořil příznivou atmosféru nejen pro zakládání nových organizací, např. Klubu angažovaných nestraníků, ale umožnil též představitelům nekomunistických stran vzkřísit zájem o jejich politickou činnost. V Havířově se aktivizovala zejména Československá strana socialistická (ČSS). Na své výroční členské schůzi dne 21. března 1968 se její členové přihlásili k polednové politice vedení státu. O týden později se sešli ve městě delegáti několika organizací strany z okresu Karviná a ustavili prozatímní okresní výbor ČSS se sídlem v Havířově. Za jeho předsedu zvolili Jaroslava Břicháčka.⁴

Dne 6. dubna 1968 se v kavárně „Lučina“ uskutečnila členská schůze ČSS, které se zúčastnilo na 90 občanů. Hlavním referentem byl poslanec NS JUDr. Václav Hrabal. Osvětlil činnost ČSS v době demokratizace politického a veřejného života. Zdůraznil nutnost spolupráce všech občanů k zajištění práva a spravedlnosti při rehabilitačních řízeních, ale také při upevňování čs. socialistického zřízení a všech vymožeností národní revoluce. Přítomné nejvíce zajímalo, jaký byl podíl socialistů při sestavování nové vlády. Ve velmi živé diskusi odpověděl poslanec Hrabal také na dotaz, zda strana půjde samostatně do voleb. Řekl, že o tom ještě nebyla učiněna dohoda, ČSS však usiluje o to, aby mohla podat samostatnou kandidátku do voleb všech stupňů, i nadále by se však podílela na veřejném politickém životě jako strana Národní fronty.⁵

Podobně jako v jiných městech republiky i v Havířově se pomalu začínaly „probouzet“ dřívější tělovýchovné a společenské organizace. Už v dubnu se v Hlasech Havířova objevila výzva pro všechny bývalé Junáky a Skauty, aby nahlásili svou adresu na odbor školství MěstNV a aby počítali s tím, že v krátké době bude obno-

vena činnost Junáka. Podepsán je jistý Klein Grizly.⁶ Přípravné období pro obnovu junácké organizace se protáhlo pod vlivem překotných událostí léta osmašedesátého roku a vlastní činnost se pak vyvíjela už ve stínu okupačního vývoje. Dne 5. května 1968 byla v Havířově ustavena městská rada osamostatněného československého Pionýra, která se ve svém programovém prohlášení zavázala co největší měrou podílet na výchově mládeže ve městě a spolupracovat též s městskou radou Junáka. O něco později aktivizovala svou činnost tělovýchovná jednota Sokol, její ustavující sjezd se konal ve městě 2. července 1968. Podle svého programového prohlášení hodlala nově ustavená jednota zahájit pravidelná cvičení v září.⁷

Havířov

Případ Drahomír Kolder

V událostech let 1968-1969 v Havířově sehrál přímo symbolickou roli poslanec Národního shromáždění za město a tajemník ÚV KSČ Drahomír Kolder (1925-1972).⁸ Během své politické kariéry vykonával různé funkce v aparátu KSČ, v roce 1962 stál v čele komise, která prosadila rehabilitaci komunistických obětí politických procesů z 50. let a zčásti odhalila a předložila důkazy o vykonstruovaných obviněních, „výrobených“ v mučírnicích StB. Desetitisíců dalších obětí se rehabilitace vůbec nedotkla. Výsledky jejich zjištění však vyvolaly řadu stížností mezitím již propuštěných, dále se však nej-různějšími formami projevovala perzekuce

Drahomír Kolder

stíhaných bývalých vězňů režimu.⁹ Rozšíření a dokončení rehabilitací se stalo jedním ze základních požadavků i programových záměrů KSČ v tzv. obrodném procesu roku 1968.

Kolder se po změnách ve vedení KSČ v lednu 1968 rozjel do Ostravy, aby zde podal členům Severomoravského KV KSČ zprávu o změně na nejvyšším stranickém postu. V této době se – alespoň formálně – klonil k reformnímu směru v KSČ.¹⁰ Do Havířova přijel 4. dubna a zúčastnil se zde v ZK Bytostavu aktivu funkcionářů KSČ. Přes 400 shromážděných vyslechlo jeho hodinový referát a pak ho doslova zaplavilo dotazy, které se týkaly především situace v ÚV KSČ, rehabilitací, budoucnosti uhelného průmyslu, zaměstnanosti žen a dalšího rozvoje města. Několik tazatelů chtělo vědět, zda bude Kolder i nadále kandidovat jako poslanec za Havířov a zůstane-li ve funkci tajemníka ÚV. K tomu se Kolder vyjádřil takto: „Mám čisté ruce, pro progresivní směry jsem byl už dávno před lednem a nevím proč bych nyní měl z funkce odcházet.“ Pokud se týká poslaneckého mandátu, uznal své dílčí chyby a nedostatky a omluvil se také za to, že se po lednovém plénu ÚV KSČ nerozjel do Havířova a do celého karvinského okresu již dříve. Byl prý zaneprázdněn důležitými úkoly v Praze a ve Středočeském kraji.¹¹

Dne 7. června 1968 přijel Kolder do Havířova znovu. Tentokrát navštívil Důl Dukla. Po dopoledním sfárání se odpoledne v 15 hodin v sále Kulturního domu Dolu Dukla setkal se zaměstnanci závodu. Opět musel čelit velmi kritickým připomínkám, které se týkaly jeho činnosti v posledních týdnech – zejména její účastníci vyzvali aby vysvětlil, proč použil na aktivu v Karviné v souvislosti s odvoláním starého a nastolením nového ředitele Dolu Dukla termínu „ulice“. Velmi rušná beseda skončila v pozdních večerních hodinách.

Po srpnové okupaci se záhy rozšířila zpráva, že Drahomír Kolder je jedním z komunistických funkcionářů - autorů tzv. zvacího dopisu, který měl ospravedlnit okupaci ČSSR vojsky Varšavské smlouvy. Svým podpisem na tomto dokumentu se měl zařadit mezi vlastizrádce (společně s dalšími členy ÚV KSČ Jakešem, Lenártem, Indrou a Švestkou). Bezprostředně po příjezdu okupantů požadovala rada MěstNV Havířov a havířovská veřejnost podpisovou akcí potrestání Koldera za velezradu. Její mimořádné plenární zasedání přijalo rezoluci k politické situaci, podpořilo Dubčekovo vedení KSČ a přijalo závěry mimořádného XIV. sjezdu KSČ, konaného v týdnu po okupaci ve Vysočanech. Městské výbory NF, KSČ spolu s MěstNV v Havířově pak vydaly prohlášení, určené

Národnímu shromáždění ČSSR: „V noci z 21. na 22. srpna 1968 vysílá legální svobodný československý rozhlas informaci, že jedním ze čtyř významných stranických a státních činitelů, kteří požádali o okupaci Československa, byl poslanec NS za náš volební obvod – Drahomír Kolder. Tím podle § 91 tr. zákona jako čs. občan ve spojení s cizí velmocí spáchal trestný čin rozvrácení republiky, což kvalifikuje trestní zákon jako vlastizradu. Tento fakt považujeme za podnět pro trestní stíhání jmenovaného, jímž je prokuratura podle zákona povinna se zabývat. Vzhledem k tomu, že jde o poslance Národního shromáždění, žádáme Národní shromáždění Republiky československé, aby dalo souhlas k trestnímu stíhání jmenovaného a uvalení vazby podle čl. 58 ústavy. Nepovažujeme ho nadále za svého poslance.“¹² Ve městě vyvolaly současně tyto organizace podpisovou akci občanů za jeho odvolání. V textu dopisu byl dokonce požadavek zbavit Koldera poslanecké immunity a odsoudit ho k 15 letům vězení nebo k trestu smrti za to, že se spojil se Sovětským svazem a tím zradil zájmy čs. lidu. Ve druhé polovině srpna se vyslovilo svými podpisy 34 tisíc Havířovanů pro jeho odvolání z funkce poslance. V dalších dopisech sdělovaly havířovské orgány velvyslanectví SSSR a vrchnímu veliteli sovětských vojsk, že Drahomíru Kolderovi bude odebrán poslanecký mandát. Dne 27. srpna požádalo vedení MěstNV Krajský národní výbor v Ostravě, aby městský volební obvod, ve kterém působil Kolder, zastupoval do nových voleb poslanec Národního shromáždění JUDr. Hrabal.¹³ Na plenárním zasedání MěstNV 29. srpna byli přítomní seznámeni s návrhem, že „odvolací volby“ Drahomíra Koldera z funkce poslance NS se uskuteční 8. 9. 1968 tajným hlasováním.¹⁴

V polovině září 1968 se jednalo o Kolderovi v závěrečné části jednání předsednictva OV NF v Karviné. Jeho předseda poslanec generál Josef Hečko sdělil přítomným obsah svého rozhovoru s ním v parlamentu. V něm prý řekl Kolder generálovi, že zná protesty havířovských voličů vůči své osobě; s obviněním nesouhlasí, odmítá je v plném rozsahu a poslaneckého mandátu se nemíní dobrovolně vzdát. Dále řekl, že v současné době nepovažuje za vhodné přijet do Havířova, učiní prý tak později. Zdůraznil, že je navržen do hospodářské funkce na čs. velvyslanectví v Bulharsku. Jestliže tuto funkci přijme – mělo by to být ještě v r. 1968 – znemožnilo by mu to práci poslance a proto by se mandátu vzdal.¹⁵

V následujících dnech Kolder vyčkával v Praze, jak se situace vyvine, do Havířova se bál přijet. K tomuto jeho postoji zaujala rada MěstNV Havířov okamžité stanovisko: „Rada

*MěstNV v Havířově projednala na své schůzi ve středu 18. 9. stanovisko Drahomíra Koldera k výkonu funkce poslance Národního shromáždění, otištěné ve střeďeční Nové svobodě. Pozastavujeme se nad faktem, že poslanec NS D. Kolder neuznal za vhodné své stanovisko sdělit přímo MěstNV a používá v této otázce prostředníka. Vyslovujeme podiv nad skutečností, že poslanec D. Kolder nepovažuje za nutné do Havířova přijet a složit účet ze své poslancecké činnosti.*¹⁶

S počínajícím procesem „normalizace“ se situace pozvolna začala měnit. Koncem listopadu 1968 navštívil okres Karviná tajemník ÚV KSČ Alois Indra, který se Koldera zastal. Frázovitě se rozhovořil na stránkách Karvinska o jeho údajné prospěšné činnosti pro KSČ.¹⁷ Předsednictvo havířovského MěV KSČ se pak k „případu Kolder“ vrátilo až 2. června 1969, kdy na svém zasedání přehodnotilo svá stanoviska a prohlášení z období srpnových událostí roku 1968. Zrušilo své usnesení ze dne 24. srpna 1968 a popřelo obsah dopisů, zaslanych Kolderovi, ÚV KSČ, velvyslanectví SSSR a vrchnímu veliteli sovětských vojsk. Kolderovi se představitelé havířovské organizace KSČ za svá vyjádření k jeho osobě omluvilo.¹⁸ Rovněž rada MěstNV „zvážila“ 11. 6. 1969 své původní stanovisko k jeho postojům a souhlasila s tím, aby se mu odeslal omluvný dopis.

Následně 10. července 1969 referoval Kolder v Havířově na aktivu MěV KSČ, kterého se zúčastnilo 500 komunistů. Aktiv zahájil nástup normalizace ve městě. Jeho účastníci se ztotožnili se závěry květnového pléna ÚV KSČ, odsoudili „pravičácko-oportunistické tendence, jejich tvůrce a nositele“, znovu přehodnotili svou činnost od ledna 1968 do května 1969 a vyslovili Kolderovi naprostou důvěru pro výkon poslancecké funkce.¹⁹ Toto stanovisko znamenalo definitivní vítězství Drahomíra Koldera nad reformisty v KSČ.

Akce živelného odporu obyvatel proti okupaci ČSR vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968

Okupační vojska spojených armád Varšavské smlouvy projížděla územím Havířova po půlnoci z 20. na 21. srpen 1968, odtud zamířily tanky do Ostravy. Podle tvrzení pamětníků nezůstali lidé zalezlí doma u televize a rádia, ale mnozí z nich vyšli do ulic, aby dali najevo nesouhlas s okupací země. Po výzvách rozhlasu někteří z nich běželi na Bludovický kopec, otáčeli orientační tabule a sundávali názvy ulic ve

snaze zmást okupanty. K prvnímu střetu obyvatel města s ruskými vojáky došlo na rondelu u nádraží, kam tanky přijely od Suché. Havířované tam obraceli směrovky, několik vojáků po nich začalo střílet.²⁰

Takřka všechny vzpomínky havířovských obyvatel na srpen 1968 jsou plny zklamání a nespokojenosti a vyjadřují tehdejší beznaděj a smutek: „Ráno kolem páté hodiny mě volal švagr a říkal, abychom si pustili rádio, že se něco děje...vzal jsem stůl a postavil ho k bývalému kinu Radost. Lidé chodili a svým podpisem vyjadřovali svou nespokojenost a zklamání“... „Když jsme v létě byli v Polsku, viděli jsme tam na každém nádraží vojenskou techniku. Neprůjezdné byly zejména polní cesty, kde vojenská auta parkovala. Pořád jsme si říkali, že si to přece nemůžou dovolit... Pořád jsme si říkali, tak, a co bude dál... Někd zjistił telefonní číslo na posádku a my jsme jim tam potom volali. Říkali jsme jim, ať jdou domů, že je tady nechceme. Samozřejmě jsme měli strach, ale zlost a nenávisť byly silnější“ – vzpomínají Nelly a Josef Chromíkovi.²¹ Pocity ponížení

Demonstrace v roce 1969 na náměstí Republiky, foto Ivan Straňák

a porážky vyjadřuje drtivá většina účastníků tehdejších událostí i po letech na stránkách Hlasů Havířova: „Vzpomínek je moc, protože události celého roku 1968 a 21. srpna jsme intenzivně prožívali. Tehdy jsem pracoval v podniku blízko ostravské radnice a když jsem jel ráno do práce, od Hranečnicku stály tanky. Byla to hektická doba, stále jsme poslouchali zprávy a četli noviny. Když jsme tehdy v Ostravě 21. srpna s některými ruskými vojáky mluvili, nevěděli vlastně ani proč tu jsou a tvářili se dost vyděšeně. Nevěřil jsem, že by k takové události mohlo vůbec dojít. Ale stalo se. Je to v našich dějinách taková událost, že je třeba ji připomínat stejně, jako ostatní velké události národa. Na další vývoj naší země tato invaze měla nesmírně špatný vliv. Navíc se dotkla existenčních záležitostí tisíců rodin v celé republice“...²² „Bylo to šokující a nedá se na tu dobu nikdy zapomenout. Mám celou řadu zážitků, ale ten jeden mi snad nikdy nevyumizí z paměti. To bylo totiž tak: neda-leko mého tehdejšího bydliště, v zadním traktu ‚Korčagina‘ (budova MěstNV – pozn. aut.), sídlili ruští vojenští pohlaváři. A to byla asi dobrá příležitost pro různé ženy, které chtěly našim „osvoboditelům“ projevit svou vděčnost. Chodily tam za nimi na všelijaké večírky a když už tam byl hluk moc velký, křičela na ně jedna paní uklízečka z okna přilehlého zdravotního střediska, aby dali pokoj. Tehdy vyšel důstojník a do okna polikliniky zakřičel, že bude-li se tohle napomínání opakovat, bude střilet! Inu, kdo má moc, může asi všechno...“²³

Bezprostředně po okupaci začala vycházet mimořádná čísla cyklostylovaných „Hlasů Havířova“, která pohotově informovala občany o vzniklé situaci. Vznikala „ilegálně“ ve sklepech, distribuována byla za pomoci dobrovolných kolportérů. Redakce se výrazně postavila proti okupaci. V příspěvcích „Hlíдали jsme západ a východ nás napad“, „Sedm otřesných dnů“ (H. Kuchařová), „Dvojí tvář socialismu“ (J. Svobodová)

a dalších informují autoři o jednotlivých událostech srpnových dnů a odsuzují intervenci. V jednotlivých číslech se objevila řada snímků okupantů a protisovětských karikatur.²⁴

Do sekretariátu předsedy MěstNV docházely 21. srpna i v dalších dnech protestní rezoluce z podniků, které působily na území města. Úderem dvanácté hodiny se 21. srpna 1968 v Havířově zastavil silniční provoz. Dvě minuty ticha přerývané pouze jekotem sirén a klaksonů vyjadřovaly protest proti vstupu spojeneckých vojsk na území města.

Od 22. srpna se ve městě začaly množit výzvy a hesla: „Ignorujte okupanty, neriskujte životy“, „Neposkytujte vojákům těchto armád benzín, neposkytujte jim vodu, neposkytujte jim ani jediný vlídný pohled“. Na mnoha výkladních skříních visely vtipné plakáty, které pohotově zhotovili havířovští výtvarníci. Zásobovací auta byla popsána hesly typu: „Ať žije Sovětský svaz, ale ze svého!“, „Ivane Ivanoviči, jděte domů!“. Hesly a letáky byly polepeny také autobusy a osobní auta. Chodníky města byly popsány nápisy podporujícími politiku legální vlády a ÚV KSČ. Tentýž den se rozběhla ve městě (u kulturního domu, před nádražím, v požární zbrojnici v Havířově 7, u Labužníka, Polárky, Jitřenky a v Suché u potravinářského obchodu) podpisová akce na podporu politiky A. Dubčeka a za odvolání Koldera z funkce poslance. Z centra členů KAN v závodě ČSAD vydával ředitel ing. Bílek přesné instrukce, pokyny a příkazy k popsání autobusů protiokupačními nápisy a hesly. Vydal též příkaz, aby řidiči autobusů na protest proti vstupu vojsk vyjádřili svůj nesouhlas půlhodinovým houkáním.²⁵

Zaměstnanci havířovského Dolu Dukla zaslali prezidentu Svobodovi dopis, ve kterém se praví: „V důsledku setrvání okupačních vojsk na našem území žádáme, abyste vyhlásil naši republiku za neutrální stát a pověřil ministra zahraničních věcí oznámit Vaše rozhodnutí Organizaci spojených národů s požadavkem o zásah jejich jednotek.“ Velitele vojsk Varšavské smlouvy generálporučíka Jakubovského žádali o okamžité stažení okupačních vojsk z našeho území.²⁶ Dne 26. 8. 1968 schválila rada MěstNV na základě stanoviska školské a kulturní komise jednohlasně návrh občanů na přejmenování ulic Rudé armády a Moskevské, která nesla nadále název Svobodného československého rozhlasu. Ulice Rudé armády byla přejmenována na třídu Alexandra Dubčeka. Uvažovalo se o přejmenování všech ulic ve městě, které svým názvem připomínaly útočníky.²⁷

V průběhu září se situace vůbec neuklidňovala. Téměř při každém oficiálním jednání se

zástupci města upozorňovali okupanti znovu na nápisy, které buď nebyly dosud zlikvidovány vůbec, či se působením dešťů znovu objevily zejména na komunikacích a chodnicích nebo byly na některých místech nově namalovány. Upozorňovali také na plakát s portréty čtyř čs. vedoucích politiků, označovaných za kolaboranty. Při jednání dne 13. 9. vynesli představitelé velitelství sovětské armády požadavek, aby byly odstraněny pomníky T. G. Masaryka, obnovené v průběhu roku 1968 v Karviné a Petřvaldě, a z výkladů obchodů jeho fotografie. Poukazovali na fakt, že se TGM věnuje u nás větší pozornost než například Juliu Fučíkovi.²⁸

V Havířově se pochopitelně živě přetřásaly také události, které se nestaly přímo ve městě, ale otráslý celým okresem. Počátkem měsíce září bylo přerušeno telefonní spojení velitelství sovětské armády s městskou ústřednou v Karviné, což znemožnilo spojení s domácími orgány. Neznámý pachatel hodil kámen na jedoucí sovětský vojenský džíp v Karviné 4 (u Hutníku), doprovázející voják odpověděl střelbou do vzduchu. V noci ze 6. na 7. 9. projížděl neznámý motocyklista kolem Sovince a vypálil přitom několik ran ze střelné zbraně. V Karviné dokonce kdosi v noci ze čtvrtku na pátek (z 19. na 20. 9.) odcizil z gazíku stojícího před hotelem Jelen na náměstí sovětským vojákům 3 samopaly s 60 náboji. V pátek 20. 9. se situace pod vlivem tohoto činu velmi přiosvětila. Za účasti sovětských velitelů z Ostravy se celý den vedla jednání o odcizených zbraních. Sovětské velení dalo původně státním orgánům v karvinském okrese na vědomí, že v případě, že zbraně nebudou odevzdány do 7 hodin ráno v sobotu dne 21. 9., zasáhne vojensky. Ve večerních hodinách po dlouhém jednání od vojenského opatření upustilo, žádalo však vyřešení případu. Rada ONV vydala spolu s OO VB výzvu ke všem obyvatelům v okrese, aby se zapojili do pátrání. Zajistila též vytištění výzvy formou letáků a její přečtení v místních a závodních rozhlasech i v rozhlase po drátě. Výsledkem bylo, že dva ze samopalů byly nalezeny.²⁹

Dalším zjevným projevem odporu obyvatelstva proti okupaci byly kulturní a osvětové akce, posilující národní vědomí. Dne 15. září 1968 se zúčastnila čtyřicetičlenná delegace z Havířova oslav 170. výročí narození Františka Palackého v jeho rodišti v Hodslavicích. Nejmladší město ČSSR vyslalo k uctění památky našeho největšího historika nejpočetnější delegaci. V čele slavnostního prostranství stála při odhalení památníku skupina krojovaných horníků Dolu Dukla z Havířova-Suché. Na

slavnostním koncertu účinkoval ředitel ZDŠ v Havířově 7 pan Kučírek.³⁰

V průběhu října 1968 se konaly v Havířově přednášky Lidové akademie; jejich zahajovací cyklus nesl název „Některé nejvýznamnější postavy našich dějin“. Učitelé historie a dalších kateder pedagogické fakulty v Ostravě hovořili o Janu Žižkovi, Janu Husovi, Janu Čapkovi ze Sán, J. A. Komenském, F. Palackém, T.G.M., E. Benešovi, ale také o osobnosti a roli K. Gottwalda. Další série přednášek nazvaná „Kapitoly z mezinárodního a ústavního práva“ měla zájemce seznámit zejména s dokumenty z oblasti občanských práv, učitelům byl pak určen cyklus „Pro moderního pedagoga“.³¹ Dne 9. března 1969 se ve velkém sále KD PB za účasti 500 osob uskutečnil večer T.G.M. Po úvodním projevu Josefa Mališe vzdali zástupci odbojových složek, skupiny horníků v krojích a krojovaných dívek i žen hold zakladateli Československa, jehož velký obraz se státní vlajkou byl zavěšen na čelném místě jeviště. O životním díle Masarykově promluvil středoškolský profesor Vojtěch Ochman z Českého Těšína. Na závěr si účastníci vyslechli gramofonový záznam projevu TGM na Pražském hradě z roku 1928.³² Předmětem zásahu a šetření orgánů bezpečnosti a prokuratury se stala ve druhé polovině dubna 1969 výstava karikatur a kreseb Pavla Hlavatého v kulturním domě v Havířově. Objevily se také stížnosti na vystupování některých interpretů populární hudby, konkrétně na Petra Nováka, Waldemara Matušku a Karla Černocho, kteří opakovaně „vyvolávali u obecnosti nesprávné emoce“.³³

Úryvek článku
z Hlasů Havířova, říjen 1968

V rodišti Františka Palackého

Úvodem k pojednání o oslavách ve dnech 14.–15. září 1968 v Hodslavicích v okrese Nový Jičín si uvědomme, že náš národ se i v dobách nejméně vždy obracel ke své historii, k předům svých usmírcením a kladí je — i když kriticky — představil do té doby, v níž obdržel jejich slova jako slova aktuální potřeby, pomoci se obratů a okamžitě dala čest vyřešení.

Ve 14. srpna r. 17. byl zahájen Palackého oslavami rekonstruován muzea v jeho rodném domku, v něm pak byl odhalen na bodavickém náměstí pomník v nadřazené velikosti dílo prof. Vladimíra Javorky a Františka Nováka z Olomouce. Patronem oslav byla Univerzita F. Palackého v Olomouci, Havířov se rozhodl poskytnout těmto slavnostním oslavám společný příspěvek odznak, propagační a umělecké školky a kulturní komita MěNV i vyslanou delegaci na oslavu. Dopravní prostředek poskytl a skupina krojovaných horníků vyladil s. p. Důl Dukla z Havířova-Suché, oslav se zúčastnil zástupci MěNV, muzea, Městského domu OSV a mládeže, Veselka lesní, Ježtyřicetičlenná delegace splynula své školní a vlněná reprezentovala své město. Zároveň uvedeme několik slov F. Palackého, které jsou aktuální i dnes.

„Ráčí jsem, že již vzrostl se vaše budoucnost. Bohužel... až do té doby byl by světem pravý opak toho, tímto se přirovnám pokrevnosti, přitiskl a pomoci tím svým, stali by se Čechi nejšťastnější, ne poddaní, ale spojenci a podle potřeby i předvoji v Evropě. Jestliže ale... stane se jako nyní nedá se říci se již druhá část se na světě: to světem ty-

in reflexy pochodem na ten čas své slavnosti, a Čechům bude potřeba setrvat, jako poutav, v trpaslím svém postavení. Nepouchybuji, že zůstane věrní sobě i v posledním takové skloně: vždyť jeho předsídlí již tak, a se jeho státních, aniž jim proto obývala třeba i stý; odhodil pak a zradové jejich ještě nezabýli, aniž kdy dohodou patry nezamítanou. V takové tedy příležitosti nebude mohl objevil se mezi Čechy a Evry pomník, aniž přitiskl ká lásky, jako až pozdě. Ale i to potřebí jest rozmanitosti dvoji oblé: jeden se že vlády, druhý se že národu ruského.“

Tyto vždy naplň F. Palacký již v roce 1873 v práci „Dostav se mluví předmlouvy k Řádku“.

Události 21. 8. 1969 v Havířově a jejich důsledky

S blížícím se prvním výročím srpnové okupace se daly očekávat pouliční nepokoje, orgány státní moci a KSČ se snažily jim předejít rozsáhlými přípravami bezpečnostních opatření. Na základě zkušeností ze srpna 1968 měly být chráněny spojové systémy civilní obrany, rozhlasové centrály, rozmnožovací přístroje, sklady munic a zbraní a dopravní prostředky. Národní výbory měly pomoci ozbrojených složek chránit veřejné budovy, hroby a památníky sovětských vojáků, posádky a objekty sovětské armády. Pozornost měla být zvláště věnována „nebezpečným živlům“ včetně recidivistů, „závadovým skupinám“ mládeže, uživatelům dálnic a silnic I. a II. třídy. Přesto se nepodařilo zabránit bouřlivému průběhu událostí – na Ostravsku zejména v Havířově a Opavě, částečně i v Ostravě.³⁴

Ve čtvrtek odpoledne 21. srpna 1969 došlo po páté hodině v Havířově před obchodním domem Labužník v centru města ke shromáždění, jehož se zúčastnili převážně mladí lidé. Byli smutečně oblečeni, měli černé kravaty a trikolóry. Někdo z nich položil na mramorový obrubník před Labužníkem černou stuhu a vázu s kyticí růží k uctění památky Jana Palacha. Nejvíce se angažovali dva mladí lidé – Ivan Panasovič a Marta Cíсарová, která hlídce VB odmítla ukázat občanský průkaz a začala křičet. Její křik přivolal další lidi. Cíсарová se vzpouzela nadále příslušníkům VB a byla v tom podporována pís-kotem kolemstojících. Několik mladíků se vrhlo k hlídce a chtělo dívku vytrhnout, aby nemohla být předvedena na oddělení VB. Policejní hlídka

vyzývala shromážděné k rozchodu, ani výzvy příslušníků VB pomocí rozhlasového vozu, který jezdil nahoru dolů celou hodinu, však neměly účinek. Shluk lidí se naopak zvětšoval, dav provolával antikomunistická hesla. Nakonec nezbylo představitelům státní moci nic jiného než povolat posilu.³⁵ Aby se podařilo situaci co nejrychleji zvládnout, byla na místo vyslána jedna četa pořádkové služby a příslušníci VB Havířov I a II. Při zásahu s nimi spolupracovala četa Lidových milicí, která byla dislokována v Havířově. Přesto se nepodařilo situaci rychle zvládnout, protože mezitím se shromáždilo na místě

několik tisíc občanů. Objevovaly se výkřiky jako „gestapáci, husákovci“ apod. Velitelství zasahujících orgánů přijalo proto bezprostřední opatření, které uvedlo do plné pohotovosti celou pořádkovou jednotku OO VB a vojáků z Karviné, kteří společně s bezpečnostními jednotkami odjeli do Havířova.³⁶ Zdejší velitelství VB si vyžádalo posily také ze správy VB Ostrava a z Frýdku-Místku, (které však nebyly nakonec přímo do akce nasazeny). Jednotky vojska a policie použily při zásahu proti demonstrantům služebních obušků a čtyř vodních stříkaček. Přes všechna uvedená opatření trvalo pět hodin, než se podařilo demonstraci zlikvidovat. Teprve kolem 22 hodiny byl na ulicích klid. Při zákroku bylo předvedeno na VB celkem 67 osob, dva účastníci demonstrace byli zraněni.³⁷

Havířovští občané hledali i jiné formy protestu proti okupaci. Připomínali si průběh událostí v srpnu 1968 – např. v noci z 20. na 21. srpna 1969 vysílal zaměstnanec OKR Jaroslav Lepulica z balkónu svého bytu z magnetofonových pásků přes zesilovač nahrané rozhlasové protisovětské výzvy a projevy ze srpna 1968. Tři devatenáctiletí mladíci zaměstnaní na Dole Dukla pověsili u brány této šachty černý prapor.³⁸

Také v ostatních městech okresu zaznamenaly úřady zvýšený výskyt letáků, hesel, zadržely i několik jejich pisatelů (celkem 14 osob vzaly do prokurátorské vazby, z toho v Havířově 4, v Karviné 6, v Bohumíně rovněž 4). Několik zaměstnanců přišlo na Doly Dukla, Fučík a Doubrava s trikolórou nebo černou vázankou. Na Dole Dukla někdo vhodil na slavobránu před vchodem černý hadr, na kterém bylo křídou napsáno „21.8. – nezapomeneme“. Na Dole ČSA byla před noční směnou ve správní budově zapálena dýmovnice.³⁹ Jinak byl na závodech klid, protestní stávky proběhly jen krátce a ojedinelé. Okolo poledne se v Ostravě před novou radnicí shromáždilo kolem 500 převážně mladých lidí, kteří byli zásahem VB a armády rozptýleni, 30 nejagilnějších účastníků však příslušníci bezpečnosti zatkli.⁴⁰

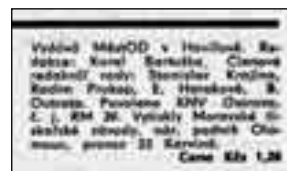
Události z 21. srpna 1969 v Havířově hodnotila rada MěstNV na mimořádném zasedání za účasti prokurátora dr. Bubíka, předsedy MěV KSČ Zukala a zástupce OV KSČ Balouna pátek 22.8. 1969 od časného rána nakonec přijala závěr, že zákrok proti demonstrantům byl „správný a nutný s ohledem na závažnost událostí v jiných městech republiky“. Konstatovala dále, že při zásahu bezpečnostních složek utrpěli újmu i občané, kteří neměli s akcí nic společného. Navrhla vyslat do ulic města místo hlídek lidových milicí vojáky.⁴¹ Politickou situaci v okrese Karviná se pak začátkem září 1969 zabývalo na svém zasedání také předsednictvo

OV KSČ v Karviné. Podle jeho zápisu „...V Havířově během letošního roku se objevovalo z celého okresu nejvíce protistranických letáků, hesel i snah po zneužívání různých akcí jako např. plakát ke vzpomínce na J. Husa. Jsou to rovněž letáky rozhozené v předvečer 21. srpna vyzývající k účasti občanů k uctění památky J. Palacha v prostoru Labužník, kde došlo ke srovnání a ke střetu. Za pozornost stojí, že tisk těchto

letáků ukázal na velkou podobnost s letáky „Naděje I., II., III.“, které se v květnu v Havířově objevily a vyzývaly k otevřenému boji. Okamžitě po zásahu vodního děla jsou hlášeny fňgované požáry, aby bylo dosaženo stažení požárních útvarů. Došlo též k rozbití oken příslušníků LM v Havířově.“⁴²

(Na základě autorovy diplomové práce upravila Nina Pavelčíková)

Tiráž Havířovského kulturního zpravodaje, říjen 1968

POZN MKY

- 1 Rozhovor autora s Radimem Prokopem, Havířov, dne 24. 2. 2004.
- 2 Z téhož zdroje.
- 3 Státní okresní archiv (SOKA) Karviná, Kronika města Havířova (KMH), 1968, s. 5.
- 4 Tamtéž, s. 5.
- 5 Karvinské noviny (KN), roč. XVII, č. 46, 13. 11. 1968, s. 1.
- 6 SOKA Karviná, KMH, 1968, s. 7.
- 7 Tamtéž, s. 10.
- 8 SOKA Karviná, OV KSČ Karviná, fasc. č. 20; viz též Biografický slovník Slezska a severní Moravy, seš. 7, Ostrava 1996, s. 57-58; Zprávy Karvinska 1972, roč. XXI, č. 34, s. 1.
- 9 Kaplan, K.: Nekrvavá revoluce. Praha 1993, s. 379.
- 10 Tamtéž, s. 383.
- 11 SOKA Karviná, KMH, 1968, s. 6.
- 12 KN, roč. XVII, č. 35, 27. 8. 1968, s. 2.
- 13 SOKA Karviná, KMH, 1968, s. 15.
- 14 Tamtéž, s. 16.
- 15 Nová svoboda (NS), roč. 24, č. 223-225, 18. 9. 1968, s. 2.
- 16 Tamtéž, č. 226, 19. 9. 1968, s. 1.
- 17 KN, roč. XVII, č. 48, 27. 11. 1968, s. 1-2.
- 18 Tamtéž, roč. XVIII, č. 23, 5. 6. 1969, s. 1.
- 19 Tamtéž, č. 29, 17. 7. 1969, s. 2.
- 20 Havířovsko roč. 1, 1998, č. 13, s. 1.
- 21 Rozhovor autora s Nelly a Josefem Chromíkovými, Havířov, dne 17. 1. 2004.
- 22 Hlas Havířova (HH) 9, 1998, č. 34, s. 5.
- 23 Tamtéž, s. 5.
- 24 H H, různá čísla ze srpna a září 1968.
- 25 SOKA Karviná, KMH, 1968, s. 13.
- 26 Tamtéž, s. 14.
- 27 Karvinské noviny (KN), roč. XVII, č. 35, 27. 8. 1968, s. 2.
- 28 SOKA Karviná, ONV Karviná, kart. č. 51. Zápis z plenárního zased. ONV Karviná 11. 9. 1968.
- 29 Tamtéž.
- 30 KN, roč. XVII, č. 39, 25. 9. 1968, s. 1.
- 31 Tamtéž, č. 42, 16. 10. 1968, s. 1.
- 32 SOKA Karviná, KMH, 1968, s. 4.
- 33 SOKA Karviná, ONV Karviná, kart. č. 54, mater. pro 29. zasedání pléna ONV.
- 34 Pavelčíková, N.: Počáteční fáze procesu normalizace v Severomoravském kraji v letech 1968-1971. In: Počátky „normalizace“ na severní a střední Moravě. Sešity ÚSD č. 24, Praha 1996, s. 21.
- 35 Nová svoboda (NS) roč. 25, č. 198, 23. 8. 1969, s. 1-2.
- 36 HH č. 12, 2. 9. 1969, s. 2.
- 37 Tamtéž. Podle údajů v KN z 28. 8. 1969 bylo předvedeno na VB 71 osob.
- 38 NS roč. 25, č. 198, 23. 8. 1969, s. 2.
- 39 SOKA Karviná, OV KSČ Karviná, kart. č. 123. Informační svodka č. 19.
- 40 Tamtéž.
- 41 SOKA Karviná, MěstNV Havířov, kart. č. 72. Zápis ze schůze Rady MěstNV Havířov 24. 9. 1969.
- 42 SOKA Karviná, OV KSČ Karviná, kart. č. 54, mater. pro 29. zased. pléna ONV Karviná.

Zápas města Frýdku o vojenskou posádku

Tomáš Adamec

Mnoho už bylo napsáno - neříkám, že neprávem - o vojenské posádce v Místku. Méně už se ví o tom, že posádku měl v období první republiky i sousední Frýdek.

Počátky úsilí města o získání vojenské posádky spadají do doby krátce po vzniku republiky. Datum 30. listopadu 1922 nese dopis podepsaný všemi politickými stranami ve Frýdku, jehož znění zde na úvod přetiskují: „Slavnému Magistrátu města Frýdku. Podepsaní zástupci českých politických stran ve Frýdku usnesli se, aby vzhledem k příštím hospodářským poměrům byly zřízeny v místě vojenské kasárny a žádají tímto správní komisi, aby záležitost tuto ve své plenární schůzi projednala a ihned učinila u MNO kroky pro zajištění zřízení kasáren pro město Frýdek.“

Sdružení podepsaných organizací odůvodňuje návrh zvláště tím, že bude v Místku posádka

asi 2 000 mužů, pro které již vojenská správa se stavbou kasáren započala, takže veškerý hospodářský život koncentroval by se v Místku, čímž by se stal Frýdek podružným městem.

Vzhledem k tomu, že by se při dělostřeleckých kasárnách dalo zaměstnat jak dělnictvo tak i drobné živnostnictvo, navrhuji podepsané strany, aby bylo požádáno o zřízení dělostřeleckých kasáren.“

Hned 2. prosince město Frýdek skutečně o umístění stálé vojenské posádky požádalo a zavázalo se přitom, že poskytne bezúplatně pozemek na stavbu kasáren, prodlouží bezúplatně elektrickou síť a vodovod ke kasárnám a opatří potřebné byty pro důstojníky. Už 29. prosince ale došla stručná zamítavá odpověď. Ministerstvo je sice nabídkou potěšeno, avšak nemůže momentálně žádosti vyhovět. Povede ji nicméně v patrnosti.

Frýdečtí se nehodlali vzdát, zdvořilé odmítnutí je zdá se nikterak neodradilo, protože v dubnu následujícího roku podali žádost znovu. Rozdíl ve výsledcích obou podání se ale dal změřit pouze počtem odstavců v odpovědi ministerstva. Místo jednoho odstavce přišly nyní čtyři. A tak se alespoň ve Frýdku dozvěděli, že hlavním důvodem k tomuto zamítavému rozhodnutí je fakt, že trvalé posádky vojenských útvarů a ústavů jsou již stanoveny dislokačním plánem a že nelze prozatím bez velmi vážných důvodů a bez velkých nepříjemností stanovenou dislokaci armády měnit.

Ani dvojí odmítnutí představitele Frýdku neodradilo a i v dalších letech vytrvale bombardovali MNO stále stejnou žádostí. Zároveň hledali pro svůj záměr podporu u poslanců, vojenských odborníků a dokonce za tím účelem sami jezdili do Prahy. K důležité schůzce došlo na MNO dne 8. února 1928. Starosta města dr. Sekera a radní P. Tyleček jednali v hlavním štábu s pplk. Eliášem a generálním inspektorem branné moci Podhajským. Frýdečtí poukazovali na to, že slyšeli o rušení dělostřelecké posádky v Lipníku a navrhovali, aby byla přesunuta do Frýdku. Pplk. Eliáš namítl, že propásli vhodnou příležitost hned po převratu, kdy se samo ministerstvo obrany obrátilo na Frýdek, zda by město nechtělo přijmout vojenskou posádku. Tenkrát bylo ministerstvo dokonce ochotno samo postavit kasárna. K dohodě tenkrát nedošlo a nynější poměry jsou jiné. Z úsporných důvodů se vojenské posádky umísťují jen tam, kde je to nezbytné. Jednání skončilo doporučením, aby si město Frýdek podalo žádost s tím, že je ochotno postavit kasárna a zařídit vše ostatní spojené se zřízením a vydržováním vojenské posádky.

Vyslanci pak doma o tři dny později na schůzi městské rady informovali, že udělali vše, co se dalo a nyní už nezbyvá, než čekat, až se někde uvolní část vojska, která by, s ohledem na časté žádosti města, byla do Frýdku přidělena.

Čekání trvalo více než sedm let. Až v říjnu 1935 se na Městském úřadě ve Frýdku konalo informativní nezávazné jednání mezi zástupci města a zástupci Zemského vojenského velitelství Brno. Vojenská správa žádala o dočasné ubytování dvou vojenských útvarů: jednoho pěšího útvaru s počtem asi 30 důstojníků, 17 rotmistrů, 28 dělesloužících, 61 poddůstojníků, 456 mužů a jednoho hypomobilního útvaru s počtem asi 10 důstojníků, 6 rotmistrů, 15 dělesloužících, 15 poddůstojníků a 123 mužů, 111 koní u obou útvarů s celým příslušenstvím (kanceláře, dílny, skladiště atd.)

Říjnové datum nese také Memorandum městské rady ve Frýdku ve věci umístění vojenské posádky ve Frýdku. Bylo odesláno doslova

několik dní před výše zmiňovanou schůzkou a byl to patrně rozhodující moment, který přispěl k tomu, že Frýdek se dočkal vojenské posádky. Kromě žádosti o umístění vojenské posádky zde byly vypočítány všechny hlavní důvody, které město k tomuto kroku vedly. Uvádí se tu, že Frýdek byl před světovou válkou městem se vzkvétajícím textilním průmyslem, jehož odbytí bylo nejen Rakousko-Uhersko, nýbrž i vzdálenější Balkán. Přeměna mapy Evropy, osamostatňování nástupnických států a jejich průmyslu pak způsobily úpadek textilního průmyslu u nás. Frýdecké textilní továrny jsou proto buď poloprázdné nebo zavřené, tisíce dělnictva chudého Těšínského kraje jsou bez zaměstnání, tím pádem ubývá kupní síla, pročež hubnou i obchodníci a živnostníci, v konečném důsledku samo město.

Kromě toho se ve Frýdku rušily i úřady či školy. „*O ponechání každého úřadu nutno svádoměti boje a není proto divu, že obyvatelstvo nejen města, nýbrž i Těšínska cítí se odstrkáváno,“* píše se v Memorandu. „*Teoreticky neexistuje sice Těšínsko, nýbrž Země Moravskoslezská. K tomu však nutno podotknouti, že byla vlastně jen vyvěšena firma Země Moravskoslezská. Zemské zákony slezské ve všech oborech veřejné správy jsou doposud v plné platnosti a obyvatelstvo Těšínska, žijící pod tímhle zákony jako do roku 1928 tj. slezskými a za neustálého vyhrožování s polské strany „Ostravica granica“ je v neustálém rozdechlení. Ostravice je dodnes hranicí mezi Těšínskem a Moravou... Vojenská správa v zastoupení čl. státu za dnešních rozháraných politických a hospodářských poměrů má nejhodnější příležitost dokázati obyvatelstvu, že za všech okolností uklidní rozbouřené poměry a též klid a jistotu udrží. Státní politické důvody mluví tedy pro umístění posádky na Těšínsku, nejlépe ve Frýdku, protože vzdálenost 25 km od státních hranic nehraje dnes roli – nejlépe vojsko hraničářské nebo dělostřelectvo. Všechn zdejší lid se uklidní, uvidí-li, že čl. vláda umístěním vojska na slezské půdě dává najevo, že nedopustí nikdy, aby integrita čl. státu byla porušena.“*

Vojsko by tedy bylo zárukou bezpečnosti. Na druhé straně by posádka přispěla i k hospodářskému rozvoji města a také by působila jako výchovný prostředek. „*Voják vzbuzuje obdiv, u dětí touhu po napodobení a tím chutí k službě vlasti.“*

Požadavky ze strany vojenské správy byly velmi náročné a vyžádaly by si značné finanční náklady, město však bylo ochotno tuto cenu zaplatit. Jeho zástupci však žádali, aby dočasné ubytování vojska trvalo alespoň tři roky a aby investice, vyčíslená na 62 000 Kč, byla alespoň

zčásti umořena. V případě, že by vojenská správa z jakýchkoliv důvodů nemohla útvar určený pro nynější posádku ve Frýdku zde ponechat delší dobu, žádalo město, aby sem byl přidělen útvar jiný, který by zůstal trvale, a pro který by bylo ochotno postavit nová kasárna.

Pro dočasné ubytování vojenského útvaru dalo k dispozici tyto objekty: Dělnická kasárna fy Landsberger na Příkopě, dělnická kasárna fy bratří Neumannův v ulici Pekařské a průčelní část továrny té samé firmy s částí přilehlých dvorních křidel.

S firmou Landsberger bylo konkrétně dohodnuto, že dá městu k dispozici budovu čp. 739, kde bude umístěno vojsko, naproti tomu město Frýdek dá firmě k užívání budovu staré nemocnice, aby bylo kam ubytovat dělnice. Bude na své náklady platit elektřinu, dodávat vodu a ročně přispívat na vytápění 200 q uhlí. Vzhledem k tomu, že díky malé kapacitě se v budově staré nemocnice mohla umístit jen část dělnic, a ostatní musely být ubytovány v kasárnách v Místku, čímž se firmě zvedly režijní náklady, zavázalo se město Frýdek rovněž platit firmě roční odškodné ve výši 3000 Kč. Smlouva byla uzavřena na jeden rok.

S firmou brí Neumannů byla uzavřena nájemní smlouva zatím na dobu tří let. Město si najalo budovy číslo 524, 525, 526, 626, 627 a 431 i s přilehlým křídlem skladiště za měsíční nájem 2750 Kč, které bylo ochotno zvýšit na 3000 Kč, v případě, že se uvolní byt Richarda Neumanna v domě čp. 431. Nájemní smlouva se týkala rovněž celého prostranství u jmenovaných domů se všemi stájemí a garážemi. Město si vyhradilo provádět v najatých místnostech různé adaptace podle potřeb vojenské správy a zavázalo se, že po uplynutí nájemní doby uvede vše do původního stavu. Nájemníci, kteří museli opustit byty v pronajatých domech, byli po dohodě mezi městem Frýdek a Válcovnými plechu Karlova huť ubytováni v jejich domech v Lískovci.

Ačkoliv původní odhad na investice pro nutné adaptace činil 62 000 Kč, k 20. říjnu 1936, tedy do roka, vložilo město do budov daných k dispozici vojenské správě více než 200 000 Kč. Navíc se stále zvyšovaly i požadavky na počty ubytovaných vojáků. V září 1937 totiž přibýlo dalších 273 mužů (byli ubytováni v bývalé továrně firmy Munk a synové, která byla zrovna v konkurzu a kterou město zabralo) a v září 1937 přibýl ještě kurz řidičů motorových vozidel o počtu 140 mužů. Město Frýdek se snažilo všemožně, aby vojáci neměli důvod si stěžovat, bylo ochotno stále ustupovat a vydávat další prostředky. Riskovalo, že jediným výsledkem může být i to, že vojáci odejdou a továrny se

vrátí do rukou původních majitelů v daleko lepším stavu, než byly pronajaty. Tuto situaci si ale asi v městské radě nikdo nepřipouštěl. Cílem bylo získat trvalou vojenskou posádku.

Na konci dubna 1937 byla městská rada zpravena o rozhodnutí MNO trvale ubytovat ve Frýdku jeden prapor pěchoty. Těžko si představit, jaká asi byla reakce radních, když po dlouhých letech konečně dosáhli svého. Nicméně po výbuchu nadšení asi nastalo ticho. Byla to vážná chvíle, podobně jako kroky, které bylo nutno velmi rychle učinit. Dne 21. května se uskutečnilo jednání mezi zástupci vojenské správy a města. Bylo konstatováno, že i přes obrovské úsilí města vyjít vojákům všemožně vstříc a splnit většinu jejich požadavků, ubytovací poměry cyklistického praporu nejsou v dané chvíli příliš dobré. Munkova továrna se nehodí pro ubytování přes zimu a firma Landsberger chce už nějakou dobu svou budovu zpět. Továrna je v plném provozu a oni ji potřebují pro své zaměstnance. Jediným řešením tedy bylo urychleně začít stavět nová kasárna.

Začal se rýsovat projekt nové podoby kasáren. Část budov měla být zbourána, aby vznikl prostor pro nástupiště a novou plánovanou budovu. Rovněž se měl zakoupit sousední pozemek, aby se staveniště a tím i prostor budoucích kasáren zvětšil. Výsledkem pak byla smlouva uzavřená mezi městem Frýdek a československým státem (vojenskou správou), zastoupeným velitelstvím IV. sboru – stavebním ředitelstvím v Olomouci ze dne 2. května 1938 o opatření, resp. stavbě kasáren pro pěchotu ve Frýdku. K úhradě nákladů spojených se stavbou kasáren si město půjčilo 2 000 000 Kč u Všeobecného pensijního ústavu v Praze a 1 100 000 Kč u Ústřední sociální pojišťovny v Praze. Následně se začalo s pracemi.

Na začátku tohoto pojednání byl dopis, na konci budou dva. Pohnuté události podzimu 1938 zastihly Frýdek i místní vojenskou posádku uprostřed adaptačních prací na nových kasárnách. Do konce roku mělo být vše hotovo, Frýdečtí byli spokojeni, že dosáhli svého cíle a jejich úsilí nevyšlo naprázdno a prostředky nebyly vynaloženy zbytečně. Najednou ale bylo vše jinak.

Dopis velitele cyklistického praporu nese datum 12. listopadu 1938 a byl napsán v Bučovicích. „Vážený pane starosto, svěřený mně cyklistický prapor byl v těchto dnech z vyššího rozkazu přesunut do jiné posádky, aniž se mohl s dosavadním domovem veřejně rozloučiti.

Vy, vážený pane starosto, městská rada, úřady i obyvatelstvo města, prokazovali jste po dobu téměř tří let praporu největší možnou pozornost a upřímné přátelství, takže prapor

Líc praporu

Rub praporu

Líc a rub praporu, který chtělo město Frýdek věnovat své vojenské posádce. (fond AM Frýdek, inv. č. 779, k. 247/

stal se opravdu Vaším praporem. Nyní, louče se s dosavadní posádkou, prozatímně písemně, prosím Vás, vážený pane starosto, abyste přijal můj upřímný osobní i díky svěřeného mně praporu za zdárnou spolupráci a vzácné porozumění, a abyste stejný dík tlumočil slavné radě městské, úřadům a všemu obyvatelstvu města.

Ujišťujeme Vás našimi nepřátelštějšími city a přejeme Vašemu krásnému městu a Vašemu Slezsku pod jeho duchovním vedením přečkání trpkých dnešních dní a rozkvět a slávu v brzkém příštím.

Starosta Kalus odepsal 28. listopadu: „Vážený pane plukovníku, Váš dopis na rozloučenou sdělil jsem městské radě i městskému zastupitelstvu a budu jeho obsah tlumočiti úřadům a obyvatelstvu veřejně v místním časopise.

Lituji jen, že nebylo dopřáno cyklistickému praporu 2 rozloučiti se s námi všemi veřejně a osobně, byli byste poznali, jak jste celému

městu za tu krátkou dobu pobytu ve Frýdku přirostli k srdci. Vy vojáci jste se v poslední době přesvědčili, jak bylo nám, když jsme museli přihlížet, jak z našeho rodného kraje těšínského rvou kus za kusem. nevěříme však a nikdy neuvěříme, že dnešní stav je trvalý – v té pevné víře vychováme své děti a dočkáme se spravedlnosti.

Vážený pane plukovníku, vyřídte laskavě nejen celému důstojnickému sboru, ale i celému praporu naše nejvřelejší pozdravy s upřímným přáním, aby se Vám všem dařilo v nové posádce co nejlépe a aby Vás tam měli rádi tak, jako jsme Vás měli rádi my. Praporec, který jsme Vám chtěli věnovati, leží u mne v kanceláři a čeká na vhodnou dobu, aby mohl být praporu předán.“

Část pronajatých objektů byla navracena firmě brně Neumannů, adaptovaná část byla předána pěšímu pluku 8 „Slezskému“, který již sídlil v Čajánkových kasárnách v Místku. Ani on už tu ale dlouho nepobyl.

PRAMENY

SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv Města Frýdek, inv. č. 72, 73, 74 (Zápis rady); inv. č. 779, kart. 247

Zemřel profesor Jaroslav Valenta, znalec dějin Těšínska

Mečislav Borák

prof. PhDr. Jaroslav Valenta, DrSc.

Dne 24. února 2004 zemřel v Praze prof. PhDr. Jaroslav Valenta, DrSc., jeden z předních českých historiků, známý ze svých článků i čtenářům Těšínska. Byl vynikajícím odborníkem zvláště na problematiku česko-polských vztahů, i když skutečný rozsah jeho vědeckého zaměření byl mnohem širší. Patřil k našim nejlepším znalcům polských dějin a je tudíž zcela zákonitě, že se začal zajímat i o dějiny Těšínska. Níže uvedený výběr z bibliografie jeho prací o Těšínsku ukazuje, že ho oslovilo zvláště rozporuplné a neklidné období let 1918–1920, jemuž věnoval hned několik svých odborných prací. Skutečnou hloubku jeho zájmu by mohlo doložit i několik desítek recenzí a odborných relací týkajících se Těšínska, jež neúnavně publikoval v českém i polském vědeckém tisku až do posledních dnů svého života. Byl nejen erudovaným, zkušeným vědcem, ale i tvůrčím duchem a organizátorem mnoha vědeckých

výzkumů či konferencí. Stačí připomenout jeho účast na konferencích k dějinám Slezska a Těšínska konaným v posledních letech v Opavě, Ostravě, Bohumíně, Českém Těšíně, nebo rozhodující podíl na vzniku a vydání *Nástinu dějin Těšínska*, který vyšel rovněž v polském překladu.¹

Jeho osobní život však vůbec nebyl spojen s Těšínskem, nýbrž se západem Čech, kde se v Kryrech u Podbořan na Plzeňsku 27. října 1930 narodil. Maturoval na Masarykově reálném gymnáziu v Plzni a věnoval se studiu historie a filozofie na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze, jež zakončil v roce 1954 jako žák prof. Milady Paulové. Po krátkém působení na katedře obecných dějin FF UK nastoupil jako vědecký aspirant do Slovanského ústavu Československé akademie věd, kde získal titul kandidáta věd (1959). Po zániku Slovanského ústavu přešel do nástupnického Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV, který pomáhal přetvořit v Ústav dějin východní Evropy ČSAV. V té době se na Pedagogické fakultě v Plzni habilitoval na docenta československých a obecných dějin (1968) a obhájil titul doktora věd (1969). Ten mu však byl úředně přiznán až

o dvacet let později, protože za svou aktivní účast na obrodném procesu „Pražského jara“ byl koncem roku 1939 z Akademie věd propuštěn. V následujících letech „normalizace“ se živil jako korektor v tiskárně, cizojazyčný dokumentarista, externí technický a patentový překladatel. Pod jménem svých spolupracovníků otiskl několik prací o osobnostech českých národních dějin (F. V. Hek, F. M. Pelcl), podílel se na redigování spisů M. Krleži, publikoval s pomocí přátel v Polsku a přispíval do samizdatového tisku.

Hned po změně režimu se do Akademie věd opět vrátil, od ledna 1990 byl vědeckým pracovníkem Ústavu dějin střední a východní Evropy ČSAV a členem redakčních rad Slovanského přehledu a Slovanských historických studií. Po řízení na Palackého univerzitě v Olomouci byl jmenován profesorem obecných dějin (1990) a od května 1993 až do své smrti působil jako vědecký pracovník v oddělení obecných dějin 19. a 20. století v Historickém ústavu Akademie věd ČR. Zastával celou řadu odborných funkcí, byl např. členem Česko-slovenské komise historiků a zvláště aktivně pracoval ve Stálé společné česko-polské komisi humanitních věd při Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Jeho zásluhy byly oceňovány především v Polsku, kde byl vyznamenán Důstojnickým křížem Záslužného řádu Polské republiky (1993) a zvolen zahraničním členem Polské akademie věd a umění v Krakově (1996). Nelze opomenout ani jeho výrazný podíl na úspěšné transformaci Slezského ústavu ČSAV v Opavě, kde zastával v letech 1990–1993 funkci předsedy vědecké rady a až do své smrti byl členem redakční rady Slezského sborníku.

Životní dílo profesora Jaroslava Valenty připomíná obsáhlý sborník statí vydaný u příležitosti jeho sedmdesátin, v němž je též bibliografie jeho vědeckých prací.² Celkem 45 příspěvků historiků z České republiky, Polska a dalších pěti zemí svědčí o nevšedním uznání, jemuž se profesor Valenta těšil nejen ve vědeckých kruzích. Mezi přáteli byl znám jako člověk ochotný nezištně poskytnout radu či pomoc v nesnázích, jež tak poznamenaly i jeho život právě v nejproduktivnějších letech. Nezměrným úsilím se po roce 1990 snažil nahradit zbytečně promeškaná léta vědecké práce a bylo to neplodnější období jeho života. Z desítek studií i edičních položek lze připomenout aspoň jeho podíl na obsáhlé edici diplomatických dokumentů z válečných exilových jednání o vytvoření československo-polské konfederace,³ vydanou též v anglické verzi, nebo podíl na vydání sborníku příspěvků z reprezentativní vědecké konference k historii předválečného Československa, kterou jako vědecký gestor spoluorganizoval.⁴ Řada dalších prací bohužel zůstala nedokončena, např. dlouho chystaná monografie o generálu Sikorském nebo edice dokumentů k dějinám československo-polských vztahů v letech 1938–1939.

Profesor Jaroslav Valenta zanechal v české historiografii neshmatalnou stopu. Jeho laskavý, přesvědčivý hlas, kdykoliv připravený k zanícené polemice, jež by mohla vést k novým historickým poznatkům, nám bude obzvláště citelně chybět. Jeho tvůrčí přístup k badatelské práci a mimořádné osobní nasazení, s nímž naplňoval své poslání historika, zůstanou v paměti všech, kdož ho znali. Čest jeho památce.

Z bibliografie prací Jaroslava Valenty o Těšínsku:

- Dějiny Těšínského Slezska v letech 1918-1920 v konspektu „Historii Śląska“. In: *K otázkám dějin Slezska*. Diskuse a materiály z konference. Uspořádal Andělín Grobelný. Ostrava, KNV 1956, s. 145-150.
- Těšínská otázka 1918-1919. In: *Ke vzniku ČSR*. Praha 1958, s. 207-233.
- *Plány německé buržoazie na neutralizaci Ostravska a Těšínska v letech 1918-1920*. Slezský sborník, 58, 1960, č. 3, s. 289-312.
- *Česko-polské vztahy v letech 1918-1920 a Těšínské Slezsko*. Ostrava, Krajské nakladatelství Ostrava 1961. 511 s.
- *K počátkům internacionalistického směru v dělnické hnutí na Těšínsku a Ostravsku v letech 1918 až 1919*. Slezský sborník, 59, 1961, č. 1, s. 189-203.
- *Czechostowacja i przynależność Górnego Śląska do Polski 1918-1921*. Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka“, 17, 1961, č. 1, s. 31-57.
- *Zásah T. G. Masaryka do sporu o Těšínsko*. Slezský sborník, 88, 1990, č. 3, s. 161-166.
- *Rozdělení Těšínska před sedmdesáti lety*. Těšínsko, 1990, č. 4, s. 1-4.
- *Trudne lata 1918-1919*. Část 1-9. Głos Ludu 18. 10. – 29. 11. 1990.
- Slezsko v česko-polských vztazích. In: *Slezsko v československo-polských vztazích*. Opava, Slezský ústav ČSAV 1991, s. 1-19.
- Die Teschener Frage in der Zwischenkriegsperiode 1918-1939. In: *Polen und die böhmischen Länder im 19.-20. Jahrhundert*. Politik und Gesellschaft im Vergleich. Red. P. Heumos. Bad Wiesseer Tagungen des Collegium Carolinum. München, Oldenbourg 1997, s. 129-150.

- Edvard Beneš a Těšínsko v letech 1918-1920. In: *Śląsk Cieszyński u zarania polskiej i czechosłowackiej niepodległości 1918-1920*. Pod red. Krzysztofa Nowaka. Cieszyn, PTH Oddział w Cieszynie 1999, s. 21-29.
- *Postoje polské politické veřejnosti k Československu 1918-1925*. (Legendy a stereotypy – věcné úskalí obrazu našich vztahů?). *Slovanský přehled*, 86, 2000, č. 1, s. 45-62.
- *Polská menšina na Těšínsku – jediná klasická menšina v České republice*. In: *Národnostní menšiny*. Historické souvislosti některých aktuálních problémů v Evropě a v ČR. XII. Letní škola historie. Praha, Porta linguarum 2000, s. 61-85.
- *Dějiny Zaolží ve 20. století – skutečnosti versus legendy*. *Slovanský přehled*, 87, 2001, č. 1, s. 27-42.
- *Arbitráž z 28. července 1920 po osmdesáti letech*. *Těšínsko*, 44, 2001, s. 12-25.

PRAMENY

- 1 *Nástin dějin Těšínska*. Úvodní slovo J. Valenta, red. M. Borák a D. Gawrecki. Ostrava – Praga, Výbor pro územní samosprávu České národní rady v nakladatelství Advertis 1992; *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Słowo wstępne J. Valenta, red. M. Borák a D. Gawrecki. Komitet Administracji Terenowej Czeskiej Rady Narodowej w wydawnictwie Advertis 1992 r.
- 2 *Evropa mezi Německem a Ruskem*. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty. M. Šesták – E. Voráček (eds.). Praha, Historický ústav AV ČR 2000. 640 s.
- 3 *Československo-polská jednání o vytvoření konfederace 1939–1944*. Československé diplomatické dokumenty. Sv. I-IV. Spoluautor E. Štoviček. Praha, Historický ústav Armády ČR 1994. 656 s.
- 4 *Československo 1918-1938*. Osudy demokracie ve střední Evropě. Sv. I-II. Uspořádali J. Valenta, E. Voráček, J. Harna. Praha, Historický ústav AV ČR 1999. 682 s.

Nabídka publikací Muzea Beskyd Frýdek-Místek

Alena Hájková

Juřák, P.: Pamětihodnosti města Frýdku-Místku
72 stran, brožovaná vazba,

ISBN 80-86166-11-2, cena 69,- Kč

Vedle základního popisu jednotlivých památek včetně fotografií jsou uvedeny i kulturně-historické souvislosti, které se k jednotlivým objektům vztahují. Kromě památek sakrální povahy jsou v publikaci zahrnuty i památky technické, pomníky, pamětní desky, sochy a významné budovy města.

Roháčová, M.: Židková, M.: Katalog sbírky brouků III. Coleoptera, Carabidae

68 stran, brožovaná vazba,

ISBN 80-86166-10-4, cena 25,- Kč

Katalog vychází z přírodovědných sbírek Muzea Beskyd a navazuje na předchozí dva svazky. Obsahuje faunistické údaje (včetně publikovaných údajů) o výskytu dalších 135 druhů střevlíkovitých brouků v oblasti Moravskoslezských Beskyd a Podbeskydské pahorkatiny. Údaje doplňují mapy v systému čtverců středoevropského síťového mapování fauny.

Práce a studie Muzea Beskyd č. 11/2001

187 stran, brožovaná vazba,

ISBN 80-86166-07-4, cena 85 Kč

Sborník obsahuje 15 původních přírodovědných článků zpráv. Zastoupeny jsou obory entomologie, botanika, mykologie a dendrologie. Např. entomocenózy PR Smrk, ploštice PP Profil Morávky, botanický průzkum PP Hradní vrch

Hukvaldy aj. Texty doplňují mapy, grafy a fotografie.

Práce a studie Muzea Beskyd č. 12/2003

108 stran, brožovaná vazba,

ISBN 80-86166-12-0, cena 50 Kč

Sborník obsahující 14 společenskovedních příspěvků různého zaměření. Např. studie o sokolské organizaci v Dobré, otázka hygieny a zdraví ve školách na Frýdecku v 19. a 20. století, ohlas tureckého vpádu na Moravu v místním folklóru, změny státní hranice se Slovenskem v oblasti Beskyd v letech 1938-1943, počátky festivalu Janáčkovy hudby Laško a další.

Práce a studie Muzea Beskyd č. 13/2003

231 stran, brožovaná vazba,

ISBN 80-86166-13-9, cena 90,- Kč

Přírodovědný sborník obsahuje původní práce, které zpracovávají výsledky terénních průzkumů v oblasti Beskydského a Podbeskydského bioregionu. Přináší velké množství nových informací v 15 odborných člancích a 13 krátkých zprávách z více přírodovědných oborů. Některá chráněná území regionu jsou zpracována komplexněji (např. NPR Mazák, PR Rybníky, Skalská Morávka).

Publikace lze objednat na adrese: Muzeum Beskyd Frýdek-Místek, Hluboká 66, 736 01 Frýdek-Místek, tel.: 558 630051-3, e-mail: muzeumbeskyd@telecom.cz.

Muzea Těšínska se představují

Muzeum Beskyd Frýdek-Místek

Počátky sběratelské činnosti na Frýdecko-Místecku jsou spojeny s existencí národopisného sdružení „Sedlišťané“, které vzniklo v Sedlišťích v roce 1908. Jeho členové jednak zapisovali vzpomínky na dobu roboty, jednak sbírali různé trojrozměrné předměty jako byly dřevěné pluhy a vozy, nářadí, nábytek, truhly, kroje atd. Všechny tyto předměty se shromažďovaly v Sedlišťích, kde se ukládaly do volných místností, stodol a kůlen. Potřeba veřejně prezentovat výsledky jejich práce vedla k založení první muzejní expozice ve Frýdku. Ta vznikla v roce 1924 a byla umístěna v Rytířském sále zámku. Jejím iniciátorem byl předseda „Sedlišťanů“ Joža Vochala. Na výstavě bylo instalováno okolo 1 000 předmětů převážně národopisné povahy. Muzeum se stalo o rok později pobočkou Československého zemědělského muzea v Praze. K ukončení činnosti muzea došlo v roce 1934, část předmětů si vzali vystavovatelé, část převzalo Zemědělské muzeum v Opavě, předměty větších rozměrů zůstaly ve Frýdku jako základ příštího městského muzea. To však v roce 1938 zaniklo, aniž by začalo vyvíjet aktivní činnost.

V sousedním Místku byl v roce 1925 ustaven Muzejní odbor Matice místecké, který hned od počátku vyvinul rozsáhlou sbírkotvornou činnost. Jelikož nebyly získané předměty uloženy v odpovídajících prostorách, požádal Muzejní odbor městskou radu o opatření vhodných místností v prvním patře nového kina. Za to přislíbil darovat veškeré sbírky městu Místku. Žádosti bylo vyhověno, a tak došlo 9. června 1929 k slavnostnímu odevzdání muzea městu a jeho zpřístupnění pro veřejnost. V období druhé světové války byla činnost muzea zastavena, po osvobození došlo k jeho obnově a jeho sbírky se staly základem společného muzea sloučeného města Frýdku-Místku. V roce 1949 došlo k reorganizaci městského muzea a k vytvoření Lašského muzea, jehož správcem se stal Joža Vochala. Když byla sběrná oblast muzea rozšířena na celý okres, změnil se název na Okresní lašské muzeum. Hlavní sídlo bylo v tzv. Sekerově vile na Slezské ulici, od roku 1960 se muzeum začalo přemísťovat do uvolněných prostor v zadním traktu frýdeckého zámku. V letech 1960-1964 probíhaly na zámku úpravy některých místností a postupně byly uvolňovány prostory zámku k muzejním účelům. V souvislosti s úpravou muzejní

sítě v Severomoravském kraji bylo frýdecko-místecké muzeum přejmenováno na Vlastivědný ústav. Ten se stal zařízením odboru kultury Okresního národního výboru ve Frýdku-Místku a dostal i novou organizační náplň. Mezi jeho činností byla zahrnuta specializace na historii a přírodovědu okresu, kromě dokumentační, sbírkotvorné a výstavní činnosti bylo muzeum pověřeno i dozorem nad ochranou památek a přírody a metodickým řízením kronikářské práce. V následujících letech došlo ještě k několika změnám názvu i organizačního řádu muzea, v současnosti se nazývá Muzeum Beskyd Frýdek-Místek.

Součástí sbírkového fondu Muzea Beskyd Frýdek-Místek je v současné době okolo 300 000 předmětů. Muzeum nabízí několik stálých expozic. V reprezentativních prostorech prvního patra frýdeckého zámku je instalován **Zámecký okruh**. Přírodu a způsob života lidí

v Moravskoslezských Beskydech a Podbeskydské pahorkatině dokumentuje expozice **Beskydy, příroda a lidé**. V sakristii zámecké kaple je instalována expozice **Frýdek - mariánské poutní místo**. Expozice **Frýdek a Místek** přibližuje historii těchto dvou původně samostatných měst, z nichž se jedno – Frýdek – nacházelo ve Slezsku a druhé – Místek – na Moravě. Poslední stálou expozicí je **Památník Ondřej Lysohorského, který připomíná život a dílo básníka jehož verše jsou známé především v překladech do ruštiny a francouzštiny, frýdeckého rodáka v uměle vytvořeném jazyce vycházejícím z lašského nářečí**.

V muzeu se konají i krátkodobé výstavy výtvarné, fotografické, historické, přírodovědné a etnografické. Těchto výstav je každoročně okolo 15.

Při muzeu vyvíjí činnost Beskydská muzejní a vlastivědná společnost, která organizuje besedy, přednášky, exkurze a vlastivědné vycházky. Setkání sběratelů minerálů a hornin probíhají jednou v měsíci v rámci Geologického kroužku. Pro starší generaci, která má zájem se dále vzdělávat, je určeno Seniorské gymnázium. Muzeum vydává sborník *Práce a studie Muzea Beskyd*, který obsahuje odborné příspěvky vztahující se především k oblasti Frýdecko-Místecka. Vychází v dvou řadách, společenskovevědní a přírodovědné. Odborníky i amatéry je vyhledávána studijní muzejní knihovna, která obsahuje více než 26 tisíc publikací.

Petr Juřák

Muzeum Beskyd Frýdek-Místek, Hluboká 66, 738 01 Frýdek-Místek

tel. 558 630 051-3, 558 628 001, 3, 5, fax: 558 630 452, e-mail: muzeumbeskyd@telecom.cz, <http://web.telecom.cz/muzeumbeskyd>
otevřeno: úterý, středa, pátek 8.00-12.00, 12.30-16.00 hod., čtvrtek 8.00-12.00, 12.30-17.00 hod., sobota, neděle, svátky 13.00-17.00 hod., pondělí zavřeno